

Nyelvjárási adatok

Szövegek Gacsályból

Az alábbi szövegeket 1956 decemberében és 1957 januárjában vettem magnetofonra. Szülőfalumról, sőt részben rokonaimról lévén szó, az adatközlők feszélyezettségét sikerült teljesen megszüntetni. Mégis sokszor próbálkoztam a beszélők tudta nélkül készíteni a felvételt, és legfeljebb utólag, a visszajátszáskor beavatni őket. Így készültek az itteni felvételek is. Célom a teljesen spontán beszélgetés ellesése volt, így még kérdésekkel is csak akkor avatkoztam közbe, ha a szó folyása elakadt. A négy-öt jelenlevő személy kétségtelenül felidézi a párhuzamos beszélés, egymás szavába vágás zavaró hatásának veszélyét, és az eltérő mikrofontávolság minőségrontását is (vö.: MNyj. IX, 247), ezek a hátrányok azonban az itt következő felvételek esetében minimálisak voltak, és bőven kárpótolt értük a felvétel életszerűsége.

Annál nehezebb ezeknek a finom hang- és hangulatárnyalatoknak a visszaadása a lejegyzésben. Felmérhetetlen kár a hangsúly és hangleadás, a tempó és hangfekvés jelöletlenül maradása, a szünetek tagoló, értelmi és érzelmi színezőerejének jellemezhetetlensége. Ebből próbálok valamit megmenteni az írásjelek (főleg a szünetjelző pontok és a közbevetést, a gondolat-sor megszakítását érzékeltető gondolatjelek) bővebb alkalmazásával. A beszéd-folyamatból csak egy-két helyen hagytam ki, kisebb zavaros töredékeket.

Az adatközlők: T. n.: „Terca néni”, Sinkó Terézia akkor 68 éves fm.; V. J.: „Váradai Juliska néni”, özv. Váradai Lajosné akkor 66 éves htb.; H. K.: Hendzsel Kálmán 50 éves kovács, a házigazda (ő tudott a magnetofon működéséről); H. Kné: a felesége, 45 éves htb., S. Ené: özv. Sebestyén Endréné 65 éves htb.; S. Á.: a lejegyző.

Terca néni citromot vesz

T. n.: *Mikor elfele mentem ithúrul (ti. Pestre, látogatóba), hād Dǎlmadi Jóuzsi asz mongya, hogy — vagyizs Dǎlmadi Jóuzsiné —, hoty hozzák vaty kéic citromot, mèrt akkòr se lehetet mán kapni, csak jegyre attak eggyet-eggyet vaty kettòt eseleg — ugyi. De nem kaptam sehan.*

Valamikòr lakott it Juliskájéikkal egy Ekkèr nevü (ti. ember), katona vóut itt a laktanyába az az Ekkèr. Fijatal embèr vóut, fijatal hǎzasok vóutak. Akkòr . . . vóut ety kis jány' annak. . . . Az az Ekkèrnéi ot lakik . . . Szentistván kòrut hármin' szám alat, most . . . hǎzvezetòjnéi. Osz hoty, hogy nem, féljòtt eccer oda Magduséiknál. Egy macskájèr! Mer ezeknek vóut egy macskájok, osz asz monta a . . . Juliska monta, hogy beszèlt Ekkèrnéivél, hogy vam Magduséiknak, osz mennyen, a macskát odaaggya neki. Hát ezèr jòt fel Ekkèrnéi. Hátoszt

ot megösmèrt. *Éin* nem ismèrtem meg! Májď osztá hoty szóulłot megösmèrtem. Asz mongya, mennyek el ünállá, keressem meg útet, oszt ű *úd* nekem ety *párat*. Na de, az utasélátóuba — aszmongya — szokot lenni, de ot sincs mindiég. Nagyő ritkám van. Na jó! Ugy is vóut, hogy ety *pár* nap múlva valahoty, hoty, hogy nem, addig mentem, hogy meglètem a hármańc számot. Meglètem Ekkèrnet is, egy nàgy-nagy udvárba lakik . . . lakott ot, — vagy még most is ot lakik ugyan.

Mikòr visszafele jövök, így gondòlkozok: még vaty kettőüt szeretnéik venni. Legalább vagy niégyet had vigyek haza! Megyek, ott egyg üzlet, ety cukrászüzlet előüt, hát . . . citrom van kitève. De azeit azok a . . . azok a bűdözs bóutosok nē — vagy miféiliek — nefiē, nem monták, hogy: ez . . . ez néini nem narancs, vagy mi jaz isten áldása, nem citrom, hanem cukòr! Hát éim meg megvettem! Nem is tudom, hoty hány forintot attam ierte, egygert! Tán niégyet vagy mennyit, niégyet vagy niégvyötvenet? Kettőüt megvettem, gondòld! Na, elviszem haza. Mondom: na, niēzziétek csak! Azok meg annyira kacagnak éingem, Penta is, Magdus is, hocs csuda. Mondom: hát mi ja fenét kacaktok? — Hát néinye! Nem citrom ez! — Penta mongya. — Hát micsoda? — Asz mongya: cukrás-sütemény! — Hogy riheseggyem meg az a cukrász, hát ijen citromot adot nekem?

Éim magam is kacaktam osztán, nagyon. De ezek éingem mindiék kacaktak oszt.

Na éjöttem haza. Mondom osz nekik, hoty hoztam ety *pár* citromot. De asziszem (= azt hiszem), hogy még ijét nem eved Dáľmadi Jóuzsi! Niēzik, hát azok is kiröhöktek a cukrás-süteményel.

V. J.: De hoztál citromot is neki?

T. n.: Hoztam. Tán vaty hármat, csak. Mèr Magdus is viéletlen eccer egyg üzledbe kapott egyget jegyre, Ekkèrné meg adot kettőüt, hoztam hármat. Ötöt hoztam, dehát kettőü cukrás-süteméig vóut . . .

V. J.: Osztán annak is kifizettiék az árád Dáľmadijéik, annak a kettőünek?

T. n.: Hát . . . Kifizette valaki! Nekem az ijenek nem számítanak! Ha kifizeti kifizeti, ha nem fizeti, nem fizeti, nem is tudok rulla többet sose!

V. J.: Ugy is van! Tudom, ismèrlek!

T. n.: Na látod. Hát én ugy emliēkszek rá, mint nagyapám, hoty fizettek vagy nem fizettek. Ha fizettek, fizettek, ha nem fizettek, nem fizettek.

V. J.: De ja citromot odaattad neki.

T. n.: Oda hát. Meg is kóüstòttatták, hogy: na, kóüstòjam mek, hogy miyē. Hát téilek finom vóut! De nem kilenc forintot kellett vóuna ierte adni, a nyavaja kitörje!

Beszélgetés boszorkányos dolgokról

T. n.: Az örek Szilágyinéi, az egyg oja . . . viēn őrdöngöüs is lehetett asz, tēileg. Mèrt mondom hogy elmonta, hogy a templomba nem tud bemenni. Nem szabad neki bemenni ja templomba, mèr kéit szárvá vóut. Hát biztoson . . . ugyi ojan tudákos vóut.

H. K.: Osz nem láccott a szárvá?

T. n.: Hát pèrsze, hogy nem! Há monta, hogy asz' nem is láttya séink, de ű nem tud bemenni a templomba! — Mer a fijaji, ez a Szilágyi János, vaty hoty hìják . . . aki itt . . . nagyon ety pompás ember az! Az a tá, János, az aki

it Rozsájba lakik, a bába a . . . a felesége annak a szülésznő. Na, az . . . Hara-
gudot rá, hogy egy ilyen időős asszony . . . mán a templomba kéj hogy járjon!
Oszť ára monta, hogy de ő nem tud menni! — Nekem meséltte ő!

Beszéltgette oszť, hogy van ott az a három asszony. Ety Tãrcánéi vóut
köszťök. Másikat éin asz nem tudom kit mondot, csak ety Tãrcánéi vóut. Azok is
ojã . . . tudãkosok vóutak. Még aszť is magyarászta, mutogãtta nekem, hoty hogy
állottak a . . . ültek ugy az ájtóuba. Hogy így állt [mutatja], ide állt, oszť a lábã-
val . . . ity feszítette annak a másik ájtóufélnék. Oszť akkór . . . Akkór indúl-
tak el, az a másik három is. Szengyörnãp iëccakãján. Oszť akkór elindúlta, hogy
mennek! De mindiëk szedegettek! Ű meg ment utãnnok! Lezszbe! De ütet nem
híjtãk, — a vië Szilãgyinéit! Mindiëk szedegettek. Mikor odãjërtek a viszhez, a
három asszđ lévetkezett, keresztülmentek a vizen, felöütösztek, mentek újra!

H. K.: Pucéron?

T. n.: [Nem veszi figyelembe a közbeszólãst]. Mekkerülték Rozsãjt,
— Viz vóut abba az árogbã, hát nagy árok az ott! Mekkerültiëk a túsóy . . .
óudalãt is Rozsãjnak, az Izsãk várãt, oszť ehez a patakhoz mentek. Ű meg ment
utãnnok, mindiëg ment. Mikor mã . . . azok a pãrtra iërtek — ő látta —, akkór
szíjélniëzett a három asszđ, lúra ültek — piszkãfãra, szíëmvonóúra —, bele a
vizbe! Mikor a közepi tájãm vóutak a viznek, ez a pãrtrül kijãtãta, hogy: „Vár-
jatok, éin is megyek, minek hatytok itt!?” Azok oszť mekfsenyegettíëk, hogy:
Megãj, mért esz' mekkeserüllöd! — Eszťër vóut a, Eszťër néni!

V. J.: Méik te?

T. n.: Na, ementek haza. Nem tufftak továbbmenni oszť a három asszony!
Vissza kellett nekik menni. Élmentek haza. Hãt akkór oszťãn . . . Kéit-három
iëccaka egy naty poc (= patkány) mindiëg nyërgélte a viën Eszťert! Ű meg oszť . . .
monta a viën Turovicsnak: Megãj csak — aszmongya —, gyere szomgyiëd, oszťãm
fogjuk meg eszť a naty pocot! Éim megölöm! Hãt eszť fõjton éingem nyërgel
egíëssz iëccaka, nem tudok aludni, mindiëg a tór . . . a tõrkomãt meg a mejjem . . .,
ráül a mejjemre, oszť a tõrkomãt fõjtogãtãta! — Égyy iëccaka oz (= aztãn)
beleéngettíëk a szãgbã a naty pocot! A macskãjukon kimenet. Évërte a viën Esz-
tër! Úgy, hogy nem is tudom meddig fekütt, vaty tãm még bele is hóütt az a
Tãrcánéi!

V. J.: A vóut a poc?

T. n.: Az. Poc kiëpibe.

V. J. Hãtosztã hogy bújt ki ja macskãjukon?

T. n.: Hãt ety poc nem tut kibújni ja macskãjukon? He? — De ijeneket
sok mindent . . . beszéltgetett az nekem, de éin . . . nem nagyom vettem igéi nybe se.
— Az az is vóut (ti. boszorkány), az a viën asszony! Mondom, asz' monta, hogy
nem tud a templomba menni!

H. Kné: Mijíër nem tudot menni a templomba? [Nem volt jelen a beszél-
getés elején].

T. n.: Mèr két naty szãrva vóut, és nem tudott a . . . nem férd be a templom-
ãjtóyn. — Istem bocsãssa meg.

H. K.: Hãt így gyóugyitãni tudott az?

T. n.: Hãt! (= persze!). Tudott a sok mindent!

V. J.: Mint Hudãknéi! Az is el tuggya küdeni ja pocot!

T. n.: Mek tuffta ja tehenet is rontãni!

H. K.: Ez az asszony? 'Sz (= oszť = aztãn) hogy?

T. n.: Hãt tudom éin? Nem kérdészem én tülle! Méik fiëltem én tülle, az
istem bocsãssa meg! Fíëltem éin attul a vië . . . Mãm mikor oda befele jõt hát . . .

fiëltem tülle, hogy ne is jöjjön éinnállam! Mer ot laktam abba ja tagba velek, ennek a fijával, oszt ot vóut e sokszor az Andris fijánál. Ennek az Andrisnak a nagyannya vóut az a viènasszony.

V. J.: Aszíttem (= azt hittem) ez a . . . itt ez a gacsáji Szilágyi! Azièr kérdezgetem annyira, hogy Eszter, Eszter? Mer az is Eszter néini! — Hát van ojan azér! Hát ít vóut Veszperémi (= Veszprémi) Mihájné. Az is.

[S. Á.: És az a Hudákné el tudja küldeni a patkányt?]

V. J.: El, èl!

T. n.: Kicsoda? Hudákné? — Óu, è tuggya az! (kétkedve).

V. J.: Èl! — Ot vóutunk a kuton. Gàrdánéi mongya, hogy lerontya ja házokat a poc. Meg az izéijékét is, a Szatmári Gyulájékét is. Oszt odajö Hudákné, oszt aszmongya, hotyhát: Mijjè nem szóullottál nekem! — aszongya. Hát szóujál csak nekem, màjd èlküdüm én! — Hát ennyi vóut az egizess, èin èljöttem. Osz mos Jóuzsinál annyi poc van. Asz mondom neki: beszéjetez mà Hudáknéivál! Hát, aszmongya Kati . . . — Mondom: ne Hudáknéivál, Gàrdánéivál, hoty sikerült-è! — Hát nem tudom osz, hogy beszélt-è vele, hát tuggya a fene, nem tudom.

T. n.: Az is, az meg . . . az meg egy oā . . . rablóu valami, az a vé Hudákné! Az uty tucs csální, nagyup cigány a cigánnál! A rilásnál alábulóu! Az èlvinné ja két szemét is, meg èl tudná csální az embernek!

V. J.: Hát azièr lehed benne valami! (ti. a boszorkányságban). Ugyi Veszperémi Mihájnéi nekem maga monta, hogy nem tud az ágyom feküdni. Betekéségébe.

H. Kné: Méiz, az a viè Veszperéminéi, jaki mekhált?

V. J.: Az. Igen.

H. Kné: Osztám mijè nem tudot feküdni?

V. J.: Nem tudott a szálmán feküdni. Hát szegièny apja is ojam vóut, ugyi! Szegièny viè Szilágyi. Hogy meglètte azt az üs (= üst) pièszet. Hát átkos vóut a pièz, oszt azièr. Mindièg ott a gubadarabon imátkozott.

H. Kné: Még nem is hallottam én esztet!

V. J.: Nèm bizò! Hát hogyne hallottad vou . . .

S. Ené: It vóut ez a . . . ez a Bòrgyozs Gáspár. Nagygazda Bòrgyos. Osztán . . . asz monta szegièny ièdesanyám, hogy beszéltièk, hogy . . . hozzáfogott építeni Bòrgyos azt a naty házat. De csak annyi pièze vóut, hotyhát — asz monta — èppen azt az ety házat fè tuggya építeni. Hát . . . váják a fundamentomot, váják, váják. Hát mán e kicsit oan estère vóut az idòu. De valami kocogott, aszmongya, ahogy vájták, hát kocogott az ásóu. Hátosztán, asz monta Bòrgyos . . . Bòrgyozs Gáspár, hoty hagyják féilbe, màj reggèl tovább . . . vájják. Hát féilbehatták. De az embereket séirtette, hogy mi kocokhatott ott abba a . . . abba a fundamentomba! Màjd . . . reggèl mennek az emberek, hát akkor mà . . . — van az az Etèlka jánya, a kissebbik, asz mongya hogy — Bòrgyos Samu bátyánknek — asz mongya hoty: Samu bácsi, mamám — aszongya — egy naty kötòu (= kötény) pièszet hozod (= hozott) befele! — aszmongya. Asz mongya neki ja mamája: Óu, hálgas mán, ne bolonkáj (= bolondozz) mà, hunnen tanálsz ki . . . — De igen, igen, Samu bácsi, egy naty kötòu pièszet hozod befele! — aszongya. Hát akkor . . . ugyi mán felépítette a csúrt, felépítette a konyhát, mindè rembe vóut!

V. J.: Mindem (= mintend) felépített! Látod, ugy is vóut az!

S. Ené: Holott, elòüre megmonta, hogy nem tud . . . nincsen csak annyi pièze amivèl felépíti a naty házat. — Annyi pièszet lèttek a főüdbe, amikòr vájták a fundamentomot. Az lètte meg, Bòrgyozs Gáspár a sok pièszet.

V. J.: *Hát nagyò szíèpè lehet! Hát ugyi . . . hát ugyi: Róút Mikijék! Ugyi a gerendát ahogy . . . èlbontoták oszt èvittiék Rozsájba, mos' mikòr bon-
tották! Hallottat te aszt tugi? Nahát ugyi, mikòr mán tótták, hogy viszik a
zsidóukat, a gerendát kibontották, èzsz betettiék az aranyemüt, osztán a gerenda
faièkkèl beièkèlitiék. De ugyi Miki tutta, mèr Mikinek le vóút írva! Mikòr . . .
elòüjöt, hát nem vóút a gerenda! Hát hova let, hova let, hát èvittiék Rozsájba.
Hát mit keressem (= keressen) má Rozsájba, hát felèpítettiék (= építéshez
felhasználták). Hát nagyò szíèpè lehetet, vagy vóút ez is!*

S. Ené: [folytatja] *Hátosztán . . . most felèpítette a konyhát is. Mondom,
csúrt, konyhát felèpítet.*

*Májd . . . Cili nénémèik . . . dohányosok vóútak ott a pàjtába . . . vagy a
csúrbe. A jányok ot háltak a dohány alatt. Eccer odavóútak valakun dõrszõlni.
Bèrta, Mariska néiném, meg Bõrgyos Feri. A kièsièrte hazafele úkòt. Hát mikòr
menneg befele a kisàjtóún a jányokkal, az ablak — szíèp hóúdvilág vóút — csics-
csacs, csics-csacs, csics-csatt (= csitt-csatt), az ablak ugy veròüdütt! — Meg
vóút hálvá a fíjatálság! Mosmá hogy mennyeneg be lefeküdni!? Hát mégis,
mán a fíjugba vóút . . . Bõrgyos Feribe vóút annyi bátòrság, bement osztán
izégy . . . gyufágy gyútot, szíjèlnèzed, de nem látot semmit. Hát mosmá . . .
hát lekièsièrtiék a jányokat a csúrbe, fekügyenek le!*

H. Kné: *Hát a csúrbe háltak?*

V. J.: *A csúrbe, a dohányt õúrisztiék.*

S. Ené: *A csúrbe, a dohány alatt. Hátosztán . . . mikòr oszt a fíjuk èlmen-
tek — de azogba is a hídèg . . . meg vóútak azok húlve (= elhúlve, megrémúlve) . . .
hát megírtóúszak azok, hogy ocs csattogott az ablak! Bementeg Bõrgyoshoz,
monták neki, hogy mi van, mi tórtiènt! — Óú, aszongya, a macska! Míd beszíèl-
tek, a macska! Nièsztiék oszt, az is kiment, Bõrgyos, osz nem láttak semmit.*

*Na, lefeküttek a jányok. De, aszmongya, úk máj mekhóúttak! Uty fíèltek,
annyira fíèltek! Akkò meg mintha vizes lepedòcs (= lepedòt) csattoktatták vóúna!
— Hazajöttek még valaha (= korán) a dohány alól, annyira fíèltek. Hát mon-
ták othù hogy mi vóút, mi tórtiènt az udvaron! De fèltek is azok mindièg, azok
a fejjíèrcszèlèidek. Míndièg zárkòúszak azok azud (= azut = azután) befele!*

*Na májd osztá, szegèny viènembèr [ti. a beszélò meghalt férje] mikòr
èj jeliòúr vóút, hát, aszmongya, eccèr, eccèr hallotta csak. Mikòr ot jön, aszongya,
hogy jön má haza . . .*

V. J.: *Bõrgyos elòütt.*

S. Ené: *Igen. Bõrgyos elòüjt jò, hogy jò haza, hát, aszmongya, az a butòr-
csòrómpòlièsz, ami ot vóút! Mintha toszitották vóúna, dõròmbòltek, toszitották
vóúna! Hát aszongya, mi lehet? Lopnak vagy betòrnek? De mikòr bement, sehù
sèink! Hát a vóút, az átkos pièz.*

SEBESTYÉN ÁRPÁD

Nyelvjárási szövegek Amadékarcsáról

Disznóhízlalás, disznóölés

*Ugyi a disznót — má ijjen kissebb embèr — úty hizlalta, hogy mikòr
félèves vót az à disznó, èty kis krumplit főzòt neki, ety kis kòrpát, ety kis sròtot
ted bele, èszikavarta, moslíknák monták eszt míndlunk. Mikòr má nyòdògèt, erò-
sòdòtt, akkor osztan tiszta sròtot szokott ènnyi — aszt atta neki vaty szèmes kuko-*

ricát lemorzsúva, aki megette, de amelik nem ette meg, mēr vót, aki nem ette meg a kukoricát má ity szemessen, annak mek köllöt srótúnyi, osztán le kellett foráznyi_ja kemény srótot —, úgy atták neki ennyi.

Hányszor adtak neki naponta?

— Télen kéccer, réggē még este, ugyi nyári időbe háromszor, ugyi díbe is kapott; de díbe kevéssebbet mindg, mind réggē. — A disznóölés mekkezdődöt réggē, elhitták a disznóöllöt. Valamikor ám nem hentes ölte, hanem disznóöllök, mind apám is, az is egész falunak disznót ölt. — Ki mekfokta a ólba ugyi, megölte legelő, leszúrtá, akkor ugyi, régen nádos ház vót maj mindehú, még a száma is oda vót közére rákvá, elvittik a kértnek a vigire, hogy nehogy valami meggyulaggyon. Akkor ot mekpörzsüték. Ha ot vót a gyerek, gyűröt kapott. — Lehúszták a körmit, a gyűrüt — fóró vót, ráhúzták a gyerek ujára, ha jó mek-sütötte, éfutott a gyerek. — No ugyi mikor mekpörzsütik, ot hátul ugyi, leöntöt-tik vízzē, má hideg vízzē, né hogy valami tüzet előhोजzanak, akkor előhosztág dereglévē á udvára, akkor megmosták; — meg lét mosva, meg lét vakárva, szípen tisztára le lét pucúva az á füst meg minden róla —, piszok ugyi levakárva. Amikor az megvót, akkor bevittik ugyi a konyhábo, ott osztán főbontották, sziddárabolták. Apám úgy bontotta fő, hoty hányát fordították a disznót azon a boncolló dēszkán; akkor kivette először egyyk éső lábót, utánna kivette a másik hátussát —, mindég úgy ellenkēzőleg vette ki. Mikor kivette a lábájut, akkor szítvácta_ja hásqt, akkor kivette_ja belit, aszt kirakta: gyomrot, belső riszit, májat, tüdöt. Mikor az meg-vót, akkor osztá kimeccette a ódalát, ugyi ahoty szokás vót falun, akkor elősször ódalábú, ódalászalonábú kimeccette_ja szalonát, azutá a többit. Szalonát, ami zsírnak megy, aszt megint külön kirakta, húst ugyi, aszt megint külön kiszette, hátán, mi_ja mánónak is monták, karmonádli, aszt egybe kivette a főső fejrisszē, aszt vigik kivette egészen a farkájig — farkávā eggyütt. — Pecsinyét külön rakták. Osztá mikor má mindēn kész vót, akkor a háziasszony: hogy besóznyi, amit eltēnyi, füstōnyi, it van ēty teknyō. Azután sóba ugyi qt — nem tudom én hūl, millen helen, hogy az a só bele óvágyyon a lēvē; két hétig, — akkor osztán füstre tettik — főfüstōnyi: sunkát szalonát, ódalast.

Hogyan szokták füstōlni a húst?

— Régente ugyi úgy vót, mind montuk má előbb is, hoty falun nagy risze nyitot kímínyek vótak, á kímimbe vótak ijen fág beleípítve, hogy az á kímint tártotta_je vágy dírekt ára vót, hogy ēre oszt a húst szokták aggatnyi —, két ojan vastak fa vót belerakva, beleípítve a kímimbe fönt. Ára osztán lehetet ráknyi lecekēt, ēre aggatták a húst. Régente még nem vót mit tudom én, min mos má csinátatnak vazsbú kapcsot. Akkor bemeccettik annak a sunkának csülke körül, a spárgát rákötöttik, akkor osztán fő lét aggatva a fára ugyi, a kímimbe. No most ugyi tüzētek a konyhábo, vagy ugyi a szobábo tēlen, onnan a füst főment, mert nyitot vót a konyha, szénnē ábbá az időbe nem tüzētünk eggyütján falun, ugyi csak fávú. A füst főment a húsra, nem vót ity külön, mind most a füstüllō; de a hús job vót, sokkā jop füstüllō vót, mind ez á maji füstüllō; szōvá elálōb vót á hús. Hát ugyi vigyáznyi köllöt rá, hoty túl ne füstüjjik. Ot levegős vót, szabadon vót — a padon, nem tudom, látott-e má nyitot kímint; ugyi az ot levegős vót, mert fönt vót — mit mongyák — a főttü, fönn ojan két és fél mēterre — az a hús. No most ugyi álacsonyák vóták rigen a szobák. Lent vót a tüzlik, amin gyöt ki_ja füst, hát nem írte közerrō a füst. Köllöt neki két hét. Mos mekfüstülük nigy-öt nap —, azē nem is oja jó: hírtelen bevēszī aszt a füstöt, mer közērō kapja. Ugyi lāng ot nem írte, mind it most, ha tüzzellik. Ha ēty kicsit meleg van, mekcsēp-penik az a zsír, rá_ja tűzre, meglōbbanik és elég a hús. A füstüllō az igen jó.

Minálunk még most is nyitot konyha va, annyi húst horták mindé füstönyi — mér uggi sokkal jop füstüllés vót — mondom —, mind a külön füstüllő. Csak má most nem lehet úty füstönyi, mért szénné tüzének. Két hétig ázé fávā tüzényi, az drága. Élőfa elfogy — sok —, oszt asz kétszász korona. Két-három mázsa szén — az mēk csak harminc-negyven korona.

Hogyan süttötték ki régen a zsírt?

— Zsírt — uggi rígente is fazigba óváasztották, a sparheltékēn, nem úgy, mind mámg má — kint a vásfazigba. Akkor is vót vásfazik, cság bent, nem kint. — Vótak ezek a rákot sparhelték, mórú, a konyhábg, annak a vígibe vót katlan és annak külön vót ott egy ojan tüzellője; alatta tüzētek. Abba óváasztották — vásfazigba —, nem mind a mostáni vásfazik, hanem rígente az másfajta vót, réz vót, vörösréz —, aszt mind elvitték a tizennégyi háborúba. Mint kivészēt. — Falun ebbe óváasztották, mér ha nem vót az egyiknek, a másik kőccsönöszte. Disznóöllés nem vót mindennap, nem köllöt mindennap, hát kőccsönösztik. — A szalonát eszimetítik ojan kockákra, akkor vásfazigba beļerakták. Mēnnyi meheted bele, mennyi lehetett a vásfazik? — Tíz litērēs, húsz litērēs, huszonöt, kijé nagyop, kijé kisebb. Abba belerakták, ott óvatt. — A töpörtyút, mikor má mekfőt a zsír, kiszēttek, akkor rátētting dōbörre — dōbōnnek mongyák minálunk, amibe a zsírd beļetēszik, rátētting szūrót, csikmákszūrōnek monták valamikor falun, rígente fábu vót, rátētting a dōbörre, rátōtōttik a zsírt. A töpörtyú fen márát rajta. Megnyomkāták, hogy a zsír mēnnyn ki belőle, aszt osztan egy másik edimbe tētting. Mikor má meglēt —, ki lēt a zsír óváasztva, edimbe tētting a töpörtyút, osztan a hēgyibe tōtōttek ety kizs zsírt. Abbó lēhetet, ha köllöt, töpörtyűzsírt elővēnnyi. Szározan a töpörtyú magqba nem qt el, de zsír között osztā megvót. — A töpörtyút szokták falun lepérre tēnnyi, pogáccsábq belētēnnyi —, leļōllōttik hūsōllōn, no meg emigy is ēttik kēnyirre.

Vályogvetés

Mórnak híjják, mind a téglá, ugyanabba a alakba van. — Behánnják a fődet — rǫkászba, aszt átvággják apróra, osztān belocsúják. Mikor má jó be va locsúvá, akkor nálunk polyvát szoktag beļehintenyi. Még rígi időbe embēr mága gyúrta be — lábvā, — lábvā. Aszt eszigyúrta, eszikeverte, mikor má jónak látta, akkor talicskávó kinyomkātq embēr oda — ahun ki let vetre, osztān beļerakta abba a kis ládikábq. De máma má, aki vetēt is mōrt, má lábbā nem igēn gyúrta, hanem lōvā gyúratta meg. — Ugyi beágyazott, ed nagyobb ágyot, mind mikor nyomtattak, hoty kōrbe mēhessēn a lō. — Mēggyúratta, utānna kapāvā átváktq ety kicsint, osztā betētting kis formqba, ugyanúgy, mind a téglát. Abba szípen beļeggyúrta, elsímītotta uggi, tētejūt lēhúsza, mikor kizs vót, akkor főhúsza a ládat; megēnt tētting mellējē, akkor megēnt csināta a másikot. Akinek igen jól mēnt, ezret kidobott ēd nap —, má úgy értve, hogy a sǫr kizs vót, és odatalicskásztták neki, ő csāk vētētting. — Cigányok szoktak vētynyi, azok jártak idē; úgy monták, hogy mōrvetō cigányok. Mikor mekcikkatt —, mongyuk mījen vót a üdō —, ha jó üdō vót, három-négj nap ölég vót neki, akkor szípen eszirakták ojan százas rakásogba —, szōvā csak úty háromszōgbe, nīzd így —, mongyuk lēteszek tisz téglát, utānna kilencet, nyócat, hetet, hatot —, így mēnt. Utōjjára ēgy gyōtt a tētejire, így let száz. Így rakták esze. Akkor, mikor főrakták így, akkor két ódalt fōdōzēket tētting neki —, e vót a ódaltakarōja. — Lērakták ity szípen sorba uggi, mondom, úty, hoty száz vót egy rǫkászba —, minálunk rakásnak monták. Így óvasták mēg, mikor valaki átvēttinge attōl a munkástō, hogy mēnnyt

vétét ki. *Míjen vót a üdő, ha jó üdő vót, három-négyszáz nap száratt, akkor eszirak-ták, mér aggyig nem kapot piszt, míg nem vót főrakva. Rigente, a mút republikába (értsd: az első csehszlovák köztársaság idejében) két százsz koronájért vétették ezret —, dehogy — nem, nem, nem, nem —, sok vót —, a má mos vót —, akkor ojan negyven-ötven korona körö vót.*

No ugyi, a ebidet kikötöttik a mórvető cigányok, úty szokták. Nem tudom — ety kilá bábót, ety kilá lisztét, ety fē kilá zsirt, tejet egy litert. Ki vót kötve, ezérhē mēnnyi lisztét, zsirt, mēnnyi bábót, krumplít, szalonát; tüzellőt aszt nem, mér ha kimēntek a falu vígire, ahol vétítettik a mórt, ott a botló fágból vérték annyit, hogy avvá mēkfőszhettek.

A szövegeket elmondta SOMOGYI VINCE, 70 é. fm. A lejegyzés magne-tofonszalagról készült.

KOVÁCS ISTVÁN

Tájszavak Balmazújvárosról*

kacabājka: rossz ruha. *Ved mán le magadrúl aszt a kacabājkat, még mit mondanak, ha meglátnak benne!*

kacarászik: nagyokat kacag. *Hajjátok mán, míjen idezsdeden kacarászik!*

kaccant: felkacag. *Még az a komòj ember is jójt kaccantott, mikòr meglátta.*

kacúr: hegyes, késszerű szerszám a répaegyelésnél

kácsì: a kalács és a hold gyermeknyelvi neve

kácsingóuddzik; kíváncsiskodik. *Agygyatok mán annak a gyereknek, ne kácsingóuddzik ot hijába!*

kacska: merevedett kezű, aki nem tudja jól könyökben behajlítani a karját

kacsmarint: gyorsan elkészít, összecsap. *Mingyán kacsmarintok éjn néjktek ety kis levest.*

kaccsol: kacsot vág le a növényről

kaccsozás: fattyúhajtások levagdosása a növényről

káföl, bekáföl: berúg. *Jójl bekáfölt a komád a lakadalomba!*

kahòl: köhécsel. *Ne kahoj mán itt a fülembé!*

kajél: eszik (tréf.). *Jót kajéltünk ma! kajimpál*: kalimpál

kājla: lefelé konyuló. *Kājla szarvú tehén, kājlabajusz.*

kāj móys: befelé hajló. *Kāj móyslábú embèr.*

kājszimbarack: kajszì, nyári barack

kājszul: elgörbül, elferdül

kājtat: kutat. *Egiz dilután kājttam a faluba ety kizs gomóját, de sehun se vóyt.*

kákabélü: kevés étü, sovány. *Ém mindig ojan kákabélü vóytam jánkoromba is.*

kalamājka: felfordulás, rendetlenség. *Ojjan kalamājkat csinált, hogy majd élsűjettünk.*

kalamòl: csörtetve, kaparászva tesz-vesz. *Ne kalamòljatok mán, nem hallok ety szót se!*

kalandárium: kalendárium, naptár

kalárizs: gyöngyfűzér

kalingyál: kóborog, jár-kel. *Hova kalingyáltatok arra tennap este?*

kampóy: a juhászbót feje, mely vasból vagy rézből van. A Hortobágy környékén a legnevesebb kampókészítő a múlt század végén Kocsis Béla Nádudvari u. 2. sz. alatti lakos volt, kinek utóda Szikszai Gyula ma is él. Kampóikat a világjáró külföldiek is nagy mennyiségben vásárol-

* Vö. MNyj. VIII, 176–9. és IX, 155–64.

- ták. Külföldre is szállították. Mindkettő falusi mesterember volt.
- kám*: valami ismeretlen fogalom. *Hiába keresem, nincsen annak más kámja se. Úgy megették, hogy egy kámja se maradt.*
- kanálfiú*: egy kanál. *Nincs ennél a háznál ety kanálfiú se.*
- kanális*: csatorna. A házak előtti vízlevezető árkot is kanálisnak nevezik
- kanavác*: durva szövet
- kancsi*: kancsal, hibás szemű
- kanfaru*: csapott végű ház, melynek nincs az utca felé tűzfala
- kanta*: kanna, ivóvizet tartó cserépedény
- kántál*: karácsony éjszakáján fiúk, legények az ablakok alatt megállnak, énekelnek, kántálnak
- kántálás*: éneklés karácsony estéjén
- kantus*: vállas ing. *Ety kantuzsba járt egész nyáron ez a kis gyerek, méksee vőut semmi baja.*
- kántór*: énekvezér
- kántörkocsmá*: quattuor-kocsmá, ahol a jobbágyok is mérhettek bort az urasági termés mellett az év meghatározott idejében. Csak néhány öreg embertől hallottam a 20-as években.
- kanyárgat*: 1. sikánkózik, csúszkál a jégen, s a csizma sarkával nyomot hagy maga után. *Kint kanyárgatnak Pisták a Sziken.* 2. Cífrázza az éneket.
- kapafog*: széles metszőfog. *Lajcsi jóyl tud enni avval a naty kapafogávál.*
- kaparík*: 1. a cséplés után összegereblyézett szalma és törekmaradék, 2. későn született gyermek
- kaparóuja*: csirkeláb. *Aggyátok Pistának a kaparóuját!*
- kapcáskodik*: akadémkoskodik. *Mi mám bele is mennénk, de apátok mindig kapcáskodik.*
- kapkodó*: a nők olyan ruhája, amit gyorsan felvesznek, ha valamiért az utcára kell menni.
- káposztáshús*: toroskáposzta. *Kóustólóba vittem nekik ety kis hűrkát, kolbászt káposztáshúst.*
- káposztásbéles*: káposztával töltött rétestészta
- kappanhangú*: mutáló hangú. *Ennek a Pistának meg ojan kappanhangja lett.*
- kaptás*: vastag bokájú (ló)
- kapufélfa*: kapubálványfa
- karattyól*: 1. trécsel, tereferél; 2. idegen nyelvet beszél. *Még az éjn gyerekoromba ezek a sulápok nímetül karattyóltak.*
- karé*: karaj. *Ides, aggyík ety karé kenyeret!*
- kardalészába*: minden felfordulva. *Kardalészába vagyunk, natytakarítás vőut.*
- Kárhozat-halom*: a község déli részén a Bánom-kert nyugati részén 1954-ig megvolt a mintegy 100 m átmérőjű s 10 m magas kunhalom, mely a nevét onnan vette — a néphagyomány szerint —, hogy a több száz éves újvárosi—debreceni határper alkalmával egy debreceni esküdt hamis esküt tett, mikor ezt mondta: „Vakuljak meg, ha nem debreceni földön állok!” Meg is vakult, noha debreceni homok volt a csizmájában. 1954-ben a Keleti-főcsatorna Szöllő alatti hídjához elhordták töltesnek, s ekkor kiderült, hogy a domb felső része kelta kori lakó és temetkező hely volt, s a domb alatt szkíta vezérsírt találtak tölgyfa sírkamrába temetett csontvázsal. A mellette vezető szoboszlai út neve a XVIII. századi iratokban Kárhozatút.
- kárhozik*: káromkodik
- karikás*: karikásostor
- karimás kása*: főtt kása, melyre forralatlan tejet öntenek. *Fősztem nekik fröstökre karimáskását.*
- Karinkó*: a községtől nyugatra a Hortobágy folyóig, illetőleg Hortig elterülő, inkább legeltetésre alkalmas rész. Úgy vélem, hogy a „keringő”-nek a mély hangú alakja. Ezen a részen a Kadarcs nagy hurkokat vetett, s ezek közt kaszálók is voltak. A folyócska keringő folyása adta a környék nevét.

karonülő: ölbeli gyermek. *Mék karonülővőut, mikor az apjok mekhóut. karőütős ~ kerőötős:* férfimellény. *Ojjam meleg vőut, hogy a kerőütőüst is levettem.*
kárpál: lármázik, kiabál, csatorázik. *Ne kárpáj mán annyit, vigezd a dóugodat!*
karszék: karosszék
kártojás: kis, apró tojás, amit a babonás öregasszonyok átdobnak a ház tetején, hogy kárt ne hozzon a baromfiállományra
kasfár: a szekér hátulsó, zárt része
kaska: kis vesszőkosár
kasmatól ~ kaszmatól: zajt csapva keresztgél. *Ne kaszmatőj mán, hagy aluggyík az ember!*
kásmír ~ kázsmír: kázsmír kendő
kast: lucskok. *Csupa kast ez a gyerek.*
kastos: lucskos. *Kastos lett a szoknyám ajja.*
kapakaszakerülő: dologkerülő. *A való csendőürnek, az ijjen kapakaszakerülő.*
kaszálló: rét. *Kinyilaszták a kaszállóut.*
kaszra: ferde, csámpás. *Énnye, de kaszra a csizmád!*
kaszrőj: lábás
katlanmóukus: katolikusok csúfneve
katufrék: hosszú, ócska kabát
kéjcceres: búzával kevert rozs
kecskekak: X lábú készítmény
kecskelábú: X lábú (asztal)
kézbälkezes: nagyon ügyetlen ember
kehél: köhög, köhécsel, a *kahol* magas hangú párja. Ikerítve is mondják: *kehél-kahol.*
kelevény: egyfajta csecsemőbetegség
kél-fekszik: lábadozik. *Még nem vagyok jóul, csak kelek-fekszek.*
kenceficél: bemázol. *Ne kenceficéld annyira magad!*
kenyerezik: kenyeret eszik
kenyélfutó: jó futó
kenyírkereső: családfenntartó. *A fija lett a kenyírkeresője.*
kereskedik: keresztgél. *A magat háza körül kereskegy!*
kérge: körbe forgó. *Kérge bírka.*

kerülő: mezőőr, csósz
kereszsi kőrsó: mázatlan cserépkorsó. *Eszt a kereszsi kőrsóut még nagyanyámtól örököltem.*
kesēj: fehérlábú ló
kesgett: kopott. *Nagyon kesgett mán ez az újjas.*
keszkenő: kendő
kevézs beszidő: szűkszavú
kevésető: gyenge evő
kézen-közön: sok kéz közt. *Kézen-közön élvezett a bundám.*
kezes: szelíd. *Nagyon kezes ez a kismalac.*
kiálvtatlan: aki nem aludta ki rendesen magát
kibabrál: lóvá tesz. *Énnye, de kibabrált velem!*
kiebrudál: kiver, eltávolít. *Mindenünnen hamarosan kiebrudálják, ha megismerik.*
kifokad: kikel magából. *Erre mán én is kifokattam, oszt megmontam a magamét.*
kifőrgat: kifoszt. *Kifőrgatta minden vagonábül.*
kifundál: kiagyal, kieszel. *Még mit ki nem fundált?*
kifüt: felhevít. *Alik tuttam ezzel a nyérs szálmával a kemencéit kifüteni.*
kigüberál: kifizet (tréf.). *Kigüberálsz nekem száz forintot.*
kihajigál: kidobál
kikkü: rézgálic. *Kikküvel pērmetesztem.*
kikopoktatós: gyermekjáték, a bújóska egyik fajtája
kikottyant: kifecseg. *Ű kottyantotta ki, nem én.*
kikürgat: kikerget. *Kürgassátok ki a kerbüll a gyerekeket!*
kikürtöl: kikiabál, kibeszél. *Kikürtölte az egész világnak, amit tüllem tüköt hallott.*
kila: kiló
kilís: kelés, kelevény
kincsol: gyötör
kíny: kény, tetszés. *Nagyon kínyin neveltik.*
kióukumlál: kieszel, kiagyal. *Kióukumláltam eszt a móudot.*

kíp: arc. *Jaó kípét vágok hozzá.*
kípállik: kifüled. *Kípállott a sok eső-
tűl a vetis.*
kíparancsól: kirendel, elrendel. *A jóu
Isten kíparancsolta, amire szükségem
vót.*
kíregetőü: koldus. *Küggyítek el eszt a
kíregetőüt, a héiten mán másoggyára
gyön.*
kírsegil: kéreget. *Úgy ílek, hogy ettül-
attul kírsegílek, maj megadom, ha
dóugozni tudok.*
kírukköl: kitesz magáért. *Győríjék
jól kírukköltak a lakadalomba.*
kissebbít: alacsonyít. *Ne kissebbízsd
le magad azok közzé!*
kisefa: négyes fogatnál a két első lö
hámfája
kiseji: kései, késői
kishód v. *kisköblös*: 1200 négyszögöl
terület
kisikerít: kicsinál, kieszközöl. *Kisike-
ritettem szegínységüktül eszt a kis
ruhát néjki.*
kismiska: csekélység. *E mék kismiska
vót a többihe kíppest.*
kissig: készlet. *Pásztorkissig.*
kisubicköl: kifényesít. *Subickölt ki a
csizsmát, mielőt kimígy az uccára!*
kisújjas: kiskabát. *Accide a kisújja-
som!*
kisztet: biztat, bújtogat. *Arra kisztette
a fiját, hogy vigye el az annyátul a
szekeret is.*
kitanúlt: furfangos észjárású. *Vigyázz
arra a kitanúltra, be ne csapjon!*
kítelen: kénytelen. *Kítelen vótam le-
szürni a dístóut.*
kiterít: felravataloz. *Erzsóuk nénémet
kiterítettik még mámma reggél.*
kitud: kisémmiz. *Kitutta a tesvirit a
vagyombul.*
kivagyiság: hengegés, önmagának elő-
térbe tolása. *Kár, hoty sog benne a
kivagyiság.*
kiváncsiskodik: erősen megkíván va-
lamit (különösen terhes asszony)
kivirágosodik: penészessé lesz. *Kivirá-
gosodott mán ez a bőr.*
kóbori: kóborló természetű

kocabanda: malacbanda, rossz cigány-
zenekar
kocavadász: rossz vadászok gúny-
neve
kockázás: golyózás 5 golyóval. Inkább
kislányok játéka.
kőjtöl: erősen eregeti a füstöt. *Nizzítek
csak, köjtölnak Kálmárék!*
kokas: 1. kakas; 2. a pattogatott
kukorica szépen kipattant szeme
kokányóru: csúnya, feltűnően idom-
talan orrú
kokasüllőü: karzat a templomban
kódusérrnyőü: sült v. főtt csirkének
az a része, mely a gerincből és az
oldalbordákból áll.
kóulika: szélgörcs
kóulint: üt, vág. *Ha nem vigyázok,
mék fűbe kóulint.*
kolompír: burgonya
kolonc: 1. nehezék a kútgém végén;
2. sárcsimbók a sertés szőrén
komaszily: ételhordó edény, amely-
ben általában a gyermekágyas asz-
szonynak visznek ebédet.
Komámasszony-foka: kisebb fok a
Nagyszíken a község középpontja
és a Szöllő közt. Nyáron nincs benne
víz.
Karácsony-fok: A község határának
délnyugati részén a Hortobágyba
folyik. A Hortobágy és Karácsony-
fok összeömlésénél van az András-
telek, egy mintegy 2 holdnyi terü-
let, melyen a XVIII. sz. második
felében a siklói Andrásyaknak volt
egy kis kastélya. Halastavának és
kertjének maradványa a kastély kő-
alapjával ma is látható.
komás: barát. *Komás vagyok vele.*
kommenció: cselédbér
kommenciós: bérért dolgozó cseléd
komendál: ajánl. *Komendáljátok el
mán ety takaros fiatalembérnek.*
komandó: parancsnokság
komisz: 1. durva; 2. kincstári ruha.
Meddig hördöd még eszt a komiszt?
komiszkenyír: katonakenyér
komóut: kihúzó fiókos szekrény
komóutosan: kényelmesen. *Ne siesse-*

tek, ráírunk, meglesz komótosan naplementig!
kondír: nagy vasfazék, füles főző-edény
kongat: 1. ostorral pattogtat; 2. harangot kondít meg többször
konskribál: összeír. *A héten konskribálják a lábasjózúságot.*
konskribáló: (rég.) összeíró
kontóu: (rég.) hitel. *Kontóura vettem eszt a géjpet.*
kontrabont: veszekedés, civakodás.
Naty kontrabontot csinált keresztapád.
kontraktus: szerződés
kontyalávalóu: nőknek való gyengébb, édesebb szeszes ital
kontyolás: a lakodalomnak az a része, mikor a menyasszonynak asszonyos kontyot raknak fel.
konyít: ért valamit hozzá. *A csizsma-díjasákhó is konyítok.*
kopazbúza: tarbúza
kopaszikákó: lenyírt hajú, kopasz (tréf.)
kópé: 1. kakas; 2. kopogószellem
kóperta: boríték
kopcihér: semmirekellő, ingyenélő. *Ne aggyatok annak a bitang kopcihérnek ety krájcárt se!*
koppóulé: kopasztólé. *Felfőt mán a koppóulé!*
kopörçöl: kapirgál 1: *köpörçöl*
kóuricál: kószál, csatangol. *Hova kóuricáltál ijjen kiséig?*
környadozik: roskadozik a betegségtől
környikál: óbégat, céltalanul nótázgat. *It környikáltak hajnálba az ablakunk alatt.*
körpacibere: korpából erjesztett lé
kóustolóu: disznótor vagy egyéb étkezéses alkalommal küldött ajándék a süttött-főzött ételekből. *Hosztam nagyanyámnak ety kis kóustolóu.*
koszmóu: tisztátalanság, sebesedés a fejbőrön
koszoróu: koszorú. *Tele vóut a húsz fala koszoróuvál.*
koszvájóu: a fodrász csúfneve. *Hozzáment mégis aho a koszvájóuho.*
kóta: dallam. *Ugyanaz a kótája ennek a nóutának is.*

kotlóálja: egy fészekből való, egy kotló alá tartozó
kautog: kopog. *Ne kautogj mán, nem hallom az óraütist!*
kotoz: kutat. *Mit kotozol ott a zsebembe?*
kotymán: (rég.) pocsolya, ahol a szekér megakad
kotusvíz: állott víz
kovártíj: szállás
köpörçöl: kapargál valaminek az alján, 1. még *köpörçöl*
körmös: 1. tolvajkodó, enyveskező, ragados kezű. *Körmös vóut mán iskoláskorába is.* 2. régi iskolai büntetés-mód. A gyermek az öt ujjá végét összeszorította, s arra koppantott rá a pálcával a tanító. Kisebb fenytésnek számított, mint a tenyeres vagy a fenekes.
körtíjhajigálóu: láb (tréf.). *Kinyútotta a körtíjhajigálóuját.*
köszköpüködik: közreműködik szorgalmasan valami közös munkában *Jóu kisjány e, egisz nap it köszköpüködött.*
köszméte: pöszméte, egres
kötélrevalóu ~ kötnivalóu: akasztófára való
kötis: a deréknek az a része, ahol a gatya korca húzódik. *Kötisig ír ott a víz.*
kötődik: kötekedik, ingerkedik. *Ne kötöggyetek véile!*
kötölőüszködik: akadémuskodik. *Tut-hatod, hogy Isván bátyád mindik kötölőüszködik.*
kötözet: mintegy 10–12 szép csőből álló összekötözött tengeri. Ezelőtt ilyet küldött minden tengeritörő szülő a tanítónak ajándékba tengeritörés idején.
köüttes: kelt tézta
kötyfötöl: kutyl, összekever
középidejü: középkorú
kredenc: konyhaszekerény
kriptáj: kripta
krúgat: „krú” hangot ad. *Idehallik, hoty krúgatnak a darvak.*
kucik, kuckó: a kemence mögötti hely

kucorodik ~ *kucorog*: kuporodik, le-
guggol
kucu: (tréf.) disznó
kufèr: kézitáska
kuksól: meghúzódik
kunéroz: gúnyol, becsmérel. *Ne kuné-
roz más!*
kulipintyóy: viskó
kuncsurál: kéreget
kungörçs: a görçsök egyik fajtája
kunszelid: alattomosan szelid
kunyorál: kéreget, kikönyörög valamit
kupa: 1. fedő. *Aggy ety kupa vizet!*
2. (tréf.) fej hátulsó része, tarkó.
Vigyáz, mer kupán váglak!
kupáscserép: a háztetőn levő görbe
cserép
kupec: lókereskedő. *Kezecs csaptak a
kupeccél.*
kupikik: rikító kék. *Kupikik-jajveres
lesz a büröd.*
kuporog: guggol
kupújka: gyékényből font tojástartó
kurázi: bátorság
kurátor: egyházigazgató
kúrgat: kerget, hajt. *Kúrgassátok ki a
gyerekeket a kiskérdből.*
kúrját csap: lármát csap
kúrta: rövid. *Vigyáz, mer te húzod a
kúrtát!*
kúrtán-fúrçsán: röviden, egykettőre.
*Na, keresztpátokat is kúrtán-fúr-
çsán elintéztítek.*
kuss: sertéshajtó szó
kutat-fítet: szemtelenül keresgél. *Mit
kuttattál-fítettél odabent a natyházba?*
kutrica: a disznóól rekesze.
kuttog: lappang, bujkál. *Mit kuttoktok
ott a setídbé?*
kutyabür: (rég.) nemesi levél. *Még a
szípnagyapámnak megvóut a kutya-
büre.*
kutyafejű: tatár. *Újvárost is a kutya-
fejű pusztította a tatárjárás idején.*
kutyaházi: tréfás mondás gyermekek-
nek. *Gyere csak, te kis kutyaházi!*
kutyálgodik: huncutkodik, pajkosko-
dik. *Ennek a vénembernek még min-
dig van kedve kutyálgodni.*
kutyapecér: olyan gyerekekre mondják,

aki mindig a kutyák közt szeret
lenni, vagy azokat kínozza.
kutyásúl: nagyon, borzasztóan. *Ku-
tyásúl élfárattam.*
kutyaszorítóy: zsákutca
kutyateremtette: káromkodás
kutyáütőy: kisebb hivatalbeli ember,
aki a nagyobbat kíséri.
Ety kutyáütőy is jöt vele.
kutyul: kavargat, összekavar
kuzbitól: koptat. *Ne kuzbitöld a ruhád!*
lábatlankodik: láb alatt van, útjában
van másoknak
lábikó: lábacska. *Mekfázik a lábikód,
kisanyám!*
lágymosó: lágyabb mosogatórongy
laktatóus: jóllakatós
lámpagyútáskor: este
lámpahőjog: lámpaernyő
lángelőd: kenyértésztából készült tész-
ta, melyet megszirozva fogyasztá-
nak még meleg állapotban.
lapogat: tenyérrrel paskol, ütöget
laponyag: kisebb dombocskák, leg-
többször régi emberi telephelyek
sírdombjai
lapos: ösztől kora nyárig lapos víz-
állásos hely, nyáron az újvárosi
határban sziksóval borított száraz
vüztmedrek. Ilyen a *Nagy-lapos*,
Magdolna-lapos.
latör: csavargó, tekergő
latyak: pocsolya. *Csupa latyak az
ember ezen az Újvároson.*
latyakos: 1. pocsolyás. 2. A lakatosok
gúnyneve
lazsnyaköl: elver, nyakonver
lazskál: kényelmeskedik, ellopja az
időt. *Járjon a kezéd, ne lazskálj ott!*
lebbencs: tésztaleves, az újvárosiak fő
eledele
leböçsmöl: lebecsmérel, kisebbít, gya-
láz. *Kár azir eszt a tinóut úgy le-
böçsmölni kendnek.*
lecselocsi: fecse-locsi, fecsegős
lecs-pocs: pocsolya. *Lecs-pocs minde-
nütt az uccán.*
ledobban: összeesik, összerogyik. *Le-
dobbanò ebbe a nagy melegbe.*

- ledöglök*: lefekszik. Olyankor használják, ha a lefekvőre haragszanak valamiért. *Ledöglött még alkonyat-tájt.*
- ledug*: eredeti jelentése mellett abban az értelemben is használják, hogy 'erővel lefektet'. *Leduktam a gyerekeket, oszt átjöttem tanyázni.*
- léféle*: levesféle. *A léfélé nem nagyon szeretik ennél a háznál.*
- lefelpízol*: felpénzt fizet ki valamiért
- lefetyél*: be nem áll a szája, folyton jártatja a száját
- lefordúl*: leesik. *Lefordult a székről, oszt mekhótt.*
- leginkedik (-él)*: hetvenkedik, nagy legénynek tartja magát. *Ne leginkeggy, mer élvezem a kedvedet!*
- legínyembèr*: nőtlen ember
- legínyesen*: betyárosan, fiatalosan. *Legínyesen mozog még mindig.*
- lehajt (-ol)*: fenékgig őrít. *Lehajtottam egy pohár bört.*
- leittasodik (-öl)*: lerészegedik
- lekkisőbbet*: legkésőbbi időben. *Lekki-sőbbet pinteken hozzák vissza!*
- lekorodik (-öl)*: leguggol
- lekushad (-öl)*: lehajol, leguggol
- lekuporodik (-öl)*: leguggol, guggolóformán leül
- lelök (-öl)*: levet, ledob. *Lelökte ez a lú.*
- lemarad (-öl)*: lekésik. *Lemarattam a hatos vonatról.*
- lendít (-él)*: előreviszi a dolgot. *Nem sokat lendített a háznál.*
- leníz (-él)*: lebecsül. *Nem megyek oda, mer ott lenízik az embért!*
- lénia*: vonalzó (rég.). Még az első világháború táján az újbárosi református iskolában a legtöbb gyerek vonalzójára ezt írták gondos kezek: „Isten szeme mindent lát, el ne lopd a lénia!”
- lénung*: (rég.) fizetés
- lepipál*: legyőz, túlesz rajta. *Na tíged lepipáltak ezek az aprótságok!*
- lepíszköl*: leszid, lemoskol. *Csúnyán lepíszkolta ot mindenki előtt, mán magunk is meksokallottuk.*
- lepocskondiáz*: legyaláz
- lesajnál*: lenéz, lekicsinyel. *Kár annyira lesajnálni az embért.*
- lesül*: leburnul. *Jól lesültem a nyáron.*
- litévilág*: e világ. *A litévilágon nincsen ojan rettenetes jóy embèr.*
- letött*: *Nékem mán letött* (letelt), ez már nem illő az én koromhoz.
- letentél*: lefekszik. Gyermekeknek mondják így, vagy tréfából.
- letérgyepéltet, kitérgyepéltet*: letérdeltet. (A régi iskolai büntetés egyik neve volt.)
- letud*: elintéz, kifizet. *Esz az adóüsságot is letutuk.*
- leültet*: 1. börtönbe zárat; 2. lejjebb ültet. Régen az iskolában érdem szerint, tudásuk sorrendjében ülték a gyermekek. Aki nem tanult, nem tudta a leckét, *leültették.*
- levág (-ol)*: learat. *Hóónap kimegyünk a Szégedbe, oszt levágjuk aszt a kis árpát.*
- leves*: bűnös, gyanús ember, aki már büntetve is volt, vagy olyan, aki már valami tettéért idézést kapott.
- libuc*: bíbic
- licitáció*: árverés (rég.)
- lingár*: nagy kamasz. *Nagy lingár jány.*
- lipízsbè*: rendes menetütemben
- lityak*: kis, könnyű sapka
- lauca*: fapad
- locsi-fecsi*: fecsegő, fecske-locska
- locsolóúdzás*: húsvéti locsolódás
- locsos*: túlrett, *locsos kőrtè* 1. *lotyos*
- lógèr*: rakodóhely. *Leigett az egisz lógèr.*
- lógós*: 1. a két rúd melletti ló mellé fogott harmadik. 2. olyan ember, aki szeret a dolog elöl meglógni.
- lohajt (-öl)*: erősen igyekezik. *Hova lohajt kend ojan erőssen?*
- lókhec!*: nosza rajta, indulj!
- lókhecèl*: lót-fut
- lomatòl*: szemetel, lomol, rendetlenséget csinál. *Egisz nap csak lomatòltok, de nem segíttek rendet csinálni.*
- lomos*: rendetlen
- loncsos*: lompos külsejű, piszkos, el-

hanyagolt ruházatú. *Nagy loncsos asszony, semmi egyéb!*
lóstát: jár-kel, ide-oda fut. *Nem tom, hova lóstát ez a kis Eszenyi annyira?*
lotyos: túlrejt. *Lotyos körte;* 1. locsos loval: felingerel. *A felesége lovájja az apjáék ellen.*
lőücslábú: görbe lábú. *Nem tom, mi teccik neki abba a lőücslábúba.*
lőüddörög: céltalanul jár-kel
lőügérezik: haszontalanul lopja az időt céltalan jövés-menéssel.
Hun lőügérestél egész nap?
lőtyfőtől: kevés vízben kimos valamit. *Ippen csak lőtyfőtőltem eszt a kendőüt.*
lucskoskáposzta: tejfeles káposztaleves bő lével
lúcsiszár: lókereskedő
lúdarázs: nagyobb testű darázsféle
lúfíreg: lótetű
lúformátus: a reformátusok gúnyneve
lúgané: lótrágya
lúóul: lóistálló
lutérna: lucerna. *Hosztam haza ety szekéjr lutérnát.*

macsali: nyakleves. *Mekhízd magad, mer kapsz egy macsalit túllem.*
macskanadrág: nem sikerült dolog jellemzésére használják. *A vígim macskanadrág led belőlle!*
macskázik: tréfál, mókázik
macskura: maskara. Legények öltöznek fel mindenféle szakadozott ruhába, kormosan, álarcosan egy-egy lakodalomba, s ott különféle mókás dolgot művelnek.
madárlátta: mezőről hazahozott maradék (kenyér). *Gyere csak, hosttam ety kis madárlátatt.*
magánakvalóú: önző, másokkal nem törődő, zárkózott
magával jőutehetetlen: ápolásra szoruló. *Bizony, nagyapátok mán magával jőutehetetlen.*
magla: szabályos rakás. *Máglába rakatatta a vájugot.*
maglóú: szaporításra alkalmas (koca)
maglóúdisztóú: tenyészkoca

magyarán: kereken, érthetően. *Megmontam neki magyarán a magamét.*
máhók: nagytestű, lomha ember
mahomed: nagytestű, hatalmas ember
majcsak: majdnem
makhina: tűzoltógép
makkopáncs: aprótermetű ember tréfiás neve. *Hát te mit akarsz, te kis makkopáncs?*
makula: igen kis mennyiség. *Egy makula nem sok, de annyi lisztem sincs.*
mákvirág: eredeti jelentése mellett tréfásan a „jó alak, jópipa” jellemzőeként használják
malaebanda: rossz cigányzenekar
mangurlóú: fehérmű-mángorló
mangurul: mángorol
maradás: nyugalom, megállás. *Haza kel vinni eszt a gyereket, mer nincs maradásom túlle.*
márciusi hólé: a népi hiedelem szerint amelyik lány a márciusi hó levében megmosdik, megszépül
márkos: 1. marokszedő; 2. erős fogású ember
maródi: beteg (rég.)
marószóda: lúgkő
masina: kénes gyufa (rég.)
másoggyára: másodszor
másuvá v. másüvé: máshová. *Tegyíték aszt a dohányt másüvé.*
másvígési: a falu másik végére való. *A múlt vasárnapi bába megverték egy másvígésit.*
maszmóúköl: pizmog. *Mit maszmóúköl sz annyi idejig?*
másztigál: bemázolgat, beken. *Nízzi tek mán, hogy bemásztigálta az a gyerek a kípít lekvárral.*
mázsa: tizedesmérleg
megabáról: forró vízben nagyjából felfőz
megabriktól: megfenyít, megver
megagyusztál: 1. átalakít; 2. megver, verés által meg akar javítani. *Katona István agyusztájja a fiját.*
megállás: szünet, pihenés. *Nincs megállás korahajnantúl kísőü estig.*
megbomlik: megtérbolyodik. *Hallottátok, hoty Kisné megbomlott?*

megbúbol: megver. *Kisné is megbúbolta a jányát.*
 megbúvik: elrejtőzik. *Megbúttam a bokorba, s vártam őket.*
 megdálmahodik: erősen meghízik, megtestesedik. *Hogy megdálmahodott ez a Júcsa, mijóyta firhe ment!*
 megdögönyöz: megdönget, megöklöz
 megdömöcköl: kézzel erősen megnyomkod
 megdug (-öl): megtöm. *Megduktam a libát. De így is mondják: mektőütöttem a libát.*
 megdürücköl: megmaszíroz. *Megdűrückölte a hátát.*
 megellik: 1. egy szaporulatot hoz, megfial; 2. a gyermekek mondják, ha valaki a sárban elesik. *Csige Pista megellett az úton.*
 megemeli magát: többet emel a kelle-ténél. *Nagyon megemltem magam, belereccsent a derekamba.*
 megesett: bukott személy. *Ne vedd el aszt a jánt, az annya is megeset vóut.*
 megír: megelégszik. *Megírem én ebídre ety kis savanyú kolompírral is.*
 megítettik: olyanra mondják, aki szem-mel láthatóan belebolondult egy lányba (babonás mondás).
 meggebed (-él): 'belepusztul, megdög-lik' féle értelemben, de csak ebben a mondásban: *Majd meggebedek ebbe a nagy melegbe!*
 megjáróus: elég jó. Milyen az idén a tengeri? *Megjáróus.*
 megjártat: lépésben vezet. *Jártazsd meg a lovakat!*
 megjovúl: megjavul. *Mára megjovúlt az üdöü.*
 megjuhádzik: megszelidül, megcsende-sedik. *Előüször hangossan keszte, de kisöbbit, mikör látta, hogy méksincs igaza, megjuhádzott.*
 megjuhászít (öl): megszelidít, megcsendesít. *Szip szóüval csak megjuhászította oszt idesapámat.*
 meglapogat (-öl): megpaskol
 meglehetőus: elég jó. *Meglehetőüs vóut az idei termís.*
 megmacskásodik: megcsomósodik. *Had*

nyúccsam mán ki a lábomat, egíszem megmacskásodott.
 megmásöl: megváltoztat. *Másnapra mán megmásölte a szavát.*
 megmustrál: megszemlél. *Jóü megmustrálta a jányt, észrevettem.*
 megnadrágöl: megfenekel
 megnehesztél: megharagszik, megorrol. *Ezír az ety szavamír nagyon megnehesztélt rám.*
 megnyakäl: nyakonver
 megnyírkül: megnyirkosodik
 megnyom: agyonnyom. *A koca két fíját nyomott meg.*
 megokosít, felokosít (-öl): felvilágosít. *Valaki nagyon felokosította, hogy belement a pērbe. Megokosították, mer magátül nem tanálta vóuna ki.*
 megóudälgat (-öl): megver. *Addik henccegett, míg a felsövígiesiek megóudälgatták.*
 megölvás: megszámol. *Megölvástam a birkát, megvan.*
 megóuröl: megneheztel, megharag-szik. *A hejjet, hogy mekkösöznte vóuna a tanácsot, még megóurölt rám.*
 megöüret: megöröltet. *Öürezsd mek hóünap eszt a kizs búzát.*
 megrak (-öl): megver. *Megrakta a köjököket minden nap.*
 megrebben (-él): megrezzen, megijed
 megreguláz: ráncbaszed
 megreperäl: megjavít
 megretiräl: meghátrál (rég.)
 megront (-öl): megbabonáz. *Megrontotta a bába. Megrontotta a tehenöket.*
 megrühet: megtermékenyül (a sertés)
 megütöüdik (-öl): megütözik. *Nagyon megütöütem rajta, mikör hallot-tam, mi történik véülle.*
 megvasäl: megpatkol. *Gyere kovács, vasäld meg a lovamat!*
 megvesz (-él): 'gyüjt' értelemben is. *Megveszem a ruča virit.*
 megvetemedik: meghajlik, meggörbül. *Teljesen megvetemedett ez a deszka a napon.*
 megvetekzik, megvedlik (-él): megüjt-ja, a tollát, elhullatja a régi tollát. *Megvetkezett a tyúk.*

megvérdik: elhányja a tollát (a tyúk)
megvisz: elvisz. *Megviszem Szankáék-*
nak az adóússágot.

megvonul: megnyirkosodik, meglágyul.
Ebbe a lány időbe megvonult a teper-
teü.

megzabál: 1. megcsömörlik. *Megza-*
bált a disztóunk. 2. megeszik falán-
kul valamit. *Kípes vóut az egisz vas-*
fazikkal megzabálni.

megzápúl: megkotlósodik. *Három to-*
jás zápült meg a kotlóu alatt.

megzavarodik (-öl): elméje elborul
mejjes: melles, kebles. *Takaros, mejjes*
jány.

mejjik: mellék, vidék. *Hortobágy mej-*
jíke.

mék: melyik

meksóúcsál: előre rág ételt a csecsemő
számára

mekcsudál: nagyon megbámul. Az a
hiedelem, hogy az állapotos asz-
szonyinak nem szabad nagyon meg-
nézni valamit, mert olyan lesz a
gyermek. *Ne nézd annyira, mert*
meíg mekcsudállod

mekcsutaköl: szalmacsutakkal fényes-
re tisztít

mekfértőüzik: fertőzést kap. *Mekfer-*
tőüött az újjom.

mekfincöltat: megkínoz, megugrat. *Na,*
a majd mekfincöltat legalább embër
lez belőlled.

mekfojat: megtermékenyül. *Mekfoja-*
tott a Rózsí (tehén).

mekfröstököl: megreggelizik

mekfülled: a száradás nélkül csomóba,
boglyába rakott szálás takarmány
hasznavehetetlenné válik, mert át-
forrosul.

mekharagít (-öl): felbosszant. *Meg ne*
haragiccsátok apátokat!

mekhibádzik: elméje megzavarodik,
elborul. *Mikor megtutta a fíja elestít,*
mekhibádzott.

mekhörd: telehord. *Hörd meg ezt a*
hordóut vízzel!

mekhüröl: kés fokával megtisztítja a
sertés vékonybelét

mekhúzat: 1. lókapával megdolgozza

a tengerisorok közét; 2. megbolon-
dul, ill. valami elmebeli hibája van.
Mit csinálsz ott, meg vagy húzatva?
mekkásásodik: megérik. *Mekkásáso-*
dott a körtij.

mekken (-él): 1. megveszteget. *A jedz-*
dzónél biztosam mekkente ety kicsít
a kereket, mer etykettőre elintisztik a
dóugát. 2. elver. *Istenesen mekkente*
a fíját.

mekkërgül: 1. kergekört kap (juh); 2.
megbolondul. *Tám mekkërgültél,*
hogy ijen boloncságokat teszél?

mekkincsöl: megkínoz. *Úgy mekkín-*
csölta Nagy Miskát, hogy a doktörho
kellet vinni.

mekkírgël: megver. *Mekkírgëlte a ko-*
csissát.

mekkonytyöl: megcibálja a haját. *Mek-*
konytyölte a jánt.

mekkoszmóússodik: a fején a tisztáta-
lanságtól lerakódások keletkeznek,
mely ki is sebesedik

mekkötlóússodik: megzápúl (a tojás)
mekkötútyagosodik (-öl): olyasmit érez
mintha részeg volna, úgy is visel-
kedik.

mekkötússodik: megbüdösödik, ihatat-
lanná válik (víz)

mékökn: melyikünk

mekkörnnyíkez: 1. kérésekkel megközelít.
Éngem is mekkörnnyíkezett, hogy járák
közbe a feőd ügyibe. 2. tisztességte-
len ajánlatot tesz leánynak. *Mek-*
körnnyíkezte Erzsít is.

mekpántöl, elpántöl: megver, elver

mekparáhöl: vízzel befröcsköl, hogy
könnyebb legyen vasalni (ruhát).
mekpocsiköl: kegyetlenül elver. *Jan-*
kót betyárosan mekpocsikölták a kocs-
mába, doktort kellett híni.

mekpofásodik (-öl): megtelik az arca

mekpotyöl: megpaskol, meglapogat

mekpöföd (-él): megpuffad. *Mekpöf-*
fet mind a két lábam.

meksokáll: soknak tart. *Mán meks-*
kállottam a dóugot, csak megmontam
ami a szívemet nyomta.

meksuprikál: pálcával, seprűvel elver
(gyermeket)

mekszakad (-öl): sérvet kap. *Mekszakatt a nagy emelízsbe.*
mekszeg (-él): felvág, megkezdi a vágást. *Mekszegi a kenyéret.*
mekszaugál: meghálál, viszonzoz. *Ad-digra is köszönöm, māj mekszaugállom.*
mekszotyosodik: meglágyul (túlérett gyümölcs). *Mekszotyosodott a körti.*
mekszorúl: 1. valamire rászorul. *Mekszorúlt a tengeri dugába.* 2. összezugorodik. *Mekszorúlt a búzaszem.*
mektáncöltat (-öl): megugrat, ráncba-szed. *Na, māj mektáncöltatnak tíget katonájék!*
mektérít (-él): 1. vallási értelemben; 2. a jószágot fordítja vissza. *Gyere róuzsám, térizsd meg a mines elejét!* (Nd.)
mektestél: megver, elagyabugyál. *Jan-csit mektestélte az apja.*
mektetéz: a mértéken felülre dob. *Mektetézi v. kitétézi* a tornyot ill. „tormot”; 2. valamivel többet tesz hozzá. *Tetézze meg mán aszt a díjout, úgyis sokat kell írte fizetni.*
mektíp (-él): haját megcibálja. *Csigéné mektípte a menyit.*
mektisztálkodik (-öl): megmossa magát a napi v. heti piszoktól. *Kint hál egész héten, csak vasárnapra jár haza mektisztálkodni.*
mektojóuz: kitapogatja a tyúk tojójánál, hogy van-e benne tojás
mektöröüdik (-öl): megzúzódik, megnyomódik. *Mektöröüdütt az alma.*
mektraktál: megvendégel (rég.)
mélás: mókás, tréfás, tréfálkozó. *Mélás ember ez a kántor úr.*
mélázik: mókázik, tréfálkozik. *Ne méláz mán, hanem csakugyam mond meg az igazat!*
menőüke: mehetnékje. *Mindíg menőükéje van ennek a jánynak.*
menykü: villám. *Hogy a menykü csap-jom beléd!*
meretszemü: düledt szemü
mersz: bátorság. *Gyere ide, ha vam benned mersz!*

messzilátóu: távcső
mesterembèr: iparos (rég.)
mestèrkedik: (-él): tevékenykedik. *Nem tom mibe mestèrkedik ez a Berecki, de nem sok jóut várok tülle.*
micsapka: kis, könnyü nyári sapka
micsodás: milyen. *Ki micsodás, nem lehet más.*
mídèr: fűző (rég.)
mindítig: örökké. *Mindítig eszt hājto-gattyuk, de nem ír a semmit!*
mingyán: mindjárt
mírgelöüdik (-él): dühösködik. bosszankodik
mírges: dühös, bosszús. *Ja, de mírges vagyok arra a hitvány köjökre!*
mírgesít (-él): bosszant. *Ne mírges-iccsítek a kutyát!*
miskulancia: huncutság, csalárdság. *Abba van a dolog miskulanciája...*
mising: csalamadé. *A natykèrbe behordásig mislinget vetettünk.*
mitugrász: apró, mozgékony ember
mízes-mázos: hízelkedő
mízerikèl: érthetetlen hangon egyszerre többen beszélnek. *Nem tom mit mízserikèltek a zsidók a temp-lomba.*
mocskül: gyaláz, szid. *Egisz nap mocs-kőjja a menyit.*
módi: divat
móüdos: jómódú. *Móüdos emberek.*
móhos: mohó, falánk. *Ne legyél annyira móhos!*
mohoskodik: mohón eszik
moncsöl: ujjá közt szétmorzsol
mondír: katonaköponyeg (rég.)
mony: penis
mörco: rosszkedvü
more: cigány
morfondíroz: gondolkodik, elmélkedik. *Azom morfondíroztam.*
mosogatólè: mosogatáskor a mosogató-edényben maradt zsíros lé, melybe kenyérhéjat áztatnak, korpát tesznek. Ez is moslèk.
moszat: a kisgyermek beceneve. *Vigyázatok árra a kis moszatra!*
motyóu: kis ruhacsomó, csomag

motyorikol: érthetetlenül vagy nehezen érthetően motyog. *Ne motyori-kőjj, beszij hangosan!*

múltkoriba: múltkor

mustrált, kimustrált: kiselejtezett

muzsika: hegedű

muzsikáscigány: hegedűs cigány

muzsikál: hegedül

nadrágöl: fenekel

nadrágos embér: úriember

nagyasszony: ma már csak idősebb cigányasszonyok mondják gazdag parasztságnyoknak; régebben, a múlt század végén általánosan használták.

nagybélű: nagyevő. *Az Isten se tudná kieligíteni eszt a nagybélűt.*

nagygazda: gazdag parasztember, zsirosparaszt. *Minden úgy van, ahogy a nagygazdák akarják.*

nagyítű: nagyevő

Nagy-ucca: a mai Debreceni utca régi neve, de még ma is sokan így emlegetik. 1848-ban a mellette való kisebb utcákkal külön utcahadnagyot tartott. Ezenkívül volt a *Katolikus Nagy-ucca*, a mai Csegei utca. A Németfaluban pedig a *Német-nagy-ucca*, a mai Kossuth utca.

nagyvásár: országos vásár. Négy volt ilyen Újvároson. Ebből hármát még Mátyás király adományozott az újvárosiaknak. Az anarcsi Thegzes-családtól erőszakkal elfoglalt Hímes faluba költöztek a Hunyadi-birtokhoz tartozó s a mai Elep és Mátá táján egykor volt Balmaz lakói, s Szilágyi Erzsébet az 1462 tájt elfoglalt falunak az Újváros (Wyvaras) nevet adta. 1465-ben már oppidumi rangra emelte, s három országos vásárt engedélyezett a városkának.

nátfedél: nádtető

Natyhát (-ot): a község határának keleti része, a debrecen—füzesabonyi vasútvonaltól északra eső rész. Rajta a volt Semsey nagyháti kastély. Település iskolával. Közigazgatásilag most is Balmazújváros-

hoz tartozik. Északi sarkában a Hati-halom. Némi nyom arra mutat hogy a területen egy Hatfalu nevezetű helység volt a XIII. században.

natykanál: merítőkanál. *Nagykanállal eszik még mámma.*

nehesztél: orrol, megsértődik
nehésztermészetű: bogaras, könnyen felfortyanó ember
nehéznyavaja: nyavalyatörés
nekidurájja magát: nekibuzdul. *Nekiduráltam magamat, oszt etykettőre meg is csináltam.*

nekiveselkedik (-él): nekigyürkőzik, összeszedi minden erejét.

Nekiveselkedett, oszt kidűtötte a fát.

nímék: némelyik
noszoktat (-öl): nógat, buzdít, biztat. *Jóy munkás, de lassú, mindig noszoktatni (v. noszogatni) kell.*

nyakhájlásig: rogyásig. *Találsz ot munkát nyakhájlásig.*

nyakig láb: hosszúlábú. *Nyakig láb ember.*

nyakli: hátrahajló, rozoga. *Nyakli bicska.*

nyakóuc: fedetlen nyakú. *Ne menny ki nyakóucon, mēr mekfázöl.*

nyakoláj: szeszes ital, különösen pálinka

nyápic: vékonydongájú, csenevész

nyárhátújja: nyárutója

nyavajás: hitvány, beteges. *Mekcsinálnék éjm mindent, csak ne vóynék annyira nyavajás.*

nyavajatoróús: epilepsziás

nyavájgás: vesződés. *Nem bírom nízni aszt a nyavájgást.*

nyélveskedik: nyelvét nyújtogatja. *Tanító úr, Nagy meg nyélveskedik rám.*

nyērsnyakas: gorombaságig őszinte ember

nyērtes: győztes

nyērtéjízis: szerencsejáték gombokkal, golyókkal

nyērtéjízik: nyerészkedik, szerencsejátékot játszik gombokkal, pitykéikkel. *Kíny nyērtéjíznek az uccán.*

nyílkhúzás: sorshúzás. *Nyílkhúzásra megyünk a szigeti kaszállókho.*

Nyilas: a Telekföld egyik neve
nyírkül: nyirkosodik
nyítik: nyílik. *Most nyítik az őryona is.*
nyivákol: keservesen nyávog. *Nizzítek*
mán, mír nyivákol az a macska!
nyivásztá: beteges, vézna. *Gyerekkorá-*
ba is kis nyivásztá vóut.
nyizbál: életlen késsel nyiszál
nyomás: legelő. *A libák a nyomás szili-*
be legélnek.
nyamvatt: csenevész, hitvány
nyoszoja: ágy. Inkább csak alkalmilag,

tréfásan használják a szót még az
idősebbek is.
nyoszojójány: koszorúslány
nyögvenyelőü: tésztaféle, amit nehéz
nyelni
nyülláb: táblatorló
nyúrga: hórihorgas
nyuzbál: elnyúz. *Ne nyuzbáld a ruhádat!*
nyüglöüdik: nyughatatlankodik, nyü-
gösködik. *Ne nyüglöügggy mindig a*
nyakamon.
nyügös: szeszélyes

VARGA ANTAL

A mezőfényi földművelés szakszókincse*

II.

jár (-ok, -sz): 1. valahova rendszere-
sen megy. *Az érdeübe jár törzsökölüni.*
2. ide-oda mozog. *A farka úgy jár*
mint a nyavaja.

járalék (-ot): a kollektív gazdaságban
a munkanapegységek után járó ré-
szesedés. L. osztalék.

járou (-t, -n): az asztagok közötti
átjáró

járom (jármot, -ba): Joch. *A járom*
szijeltört.

járomszeg (-et, -ek): az ökör és tehén
nyakát a járomba záró vasszeg.
Van: *kis~* és *nagy~*.

jég (jeget, jegen): Hagel. *Jāj istenem,*
csak jég ne jöne mos!

Jenőütag ~ Jenetag (-ot, -ba): hn.
egy kisebb határrész neve

jóuszág (-ot, -a): 1. barom, igásállat.
A lü az nagyon jóü jóuszág, de téülen
nem jóü. 2. az állatgazdaság

juhász (-t, -ok): juhásztor. *Öszevetek*
a juhászok sást meg mindent.

juk (-at, -ja): 1. Loch. 2. állati lakó-
helyül szolgáló üreg

jukas: 1. löcherig; 2. rongyos

kacür (-t, -ok): kaszalap végéből ké-
szült, kisebb nyélre erősített ken-
dervágó eszköz

kád (-at, -ak): dézsza

kokastengeri (-t, -je): pattogatásra
termelt kukoricafajta

kalapál (-ok, -sz): kalapáccsal élez.
Māj csak regél kalapálok.

kalász (-t, -a): a búzafő, szálkáival
együtt. *Asztat kaszáják, ha jóü kim*
van a kalásza, nem hagyák élvinülni.

kalop: vágta. *Ecs cse jöne kaloba!*

kanca (-át, -ája): anyaló. *Vóüt ety*
péjkanca, aszt is ety teremü vete meg.

kantár (-t, -ok): a ló fejére húzott
szerszám a zablával és a szemellen-
zővel együtt.

kap (-ok, -sz, -nánk): bekommen. *Azir*
sok pinsz foksz kapni. Sárjut aszt is
jóüt kaptak.

kapa (-át, -ája): 1. Hacke, Haue.
Geüpel mek kapával is vetik. 2. a
kapalógép leszerelhető két oldalsó
és első kapája.

kapál (-ok, -sz): kapával dolgozik.
Tőütis előüt háromször kapáják.

kapálás: 1. a kapával való dolgozás.
2. a kapálás időszaka. *Egisz kapálás*
alat lehetne lüvül meni.

kapalóü (-t, -ja): kapalógép, kapaló-
eke. Két tehén, illetőleg egy ló
húzza. *A kapalóüba az mán prima*
lü.

* Vö. MNyj. IX, 165–77.

kapalóuke (-éit): 1. *kapáló*
kapalógép (-et, -ek): 1. *kapáló*
kapalózuk (-ok, -öl): 1. *gépél*
kapár (-ok, -sz): szérún az asztag szá-
mára megtisztítja a helyet. *Elment*
hejet kapárni.

kaparík ~ gerebjélis (-ot, -ok): 1.
gerebjélis

Kaplonyi Nyúlvár: hn. nagyrészt Kap-
lony község tulajdonában, de a
fényi határban levő szőlőterület.
kaptás: olyan rossz bokájú ló, mely
járás közben hirtelen kapja fel az
első lábát. *Há mundom, ez a lú*
kaptás.

karóú (-t, -k): Pfahl. Fajai: *paszuj~*,
szőlőlv~.

Károji határ: hn. Nagykarolyhoz tar-
tozó földterület

Károji kosfőd: *Eküli ~ Eküri* hn.
karóúzik (-ok, -öl): a szőlőtőke mellé
új karót ver a földbe. *Ijenkòr ka-*
róúznak.

kas (-t, -ok): 1. gyékényből font méh-
köpű; 2. vesszőből font három-
oldalú szekérenderék, mely a szekérre
feltehető és levehető. *Belebuktatná*
mündet a kaszba.

kása (-át): hántolt köles. *Megrostá-*
ják, osztán elviszik a hántolóuba, lesz
kása belőle.

kasza (-át, -ája): 1. Sense. 2. kasza-
penge. *Jóú kaszára szèr teni nehéz*
dolog.

kaszakarika (-át, -ája): a kaszanya-
kot a kaszanyél vasalt végére szorí-
tó vaskarika.

kaszál (-ok, -sz): kaszával levág. *Au-*
gusztuzsba kaszálnak, aszt úty híják,
hoty sárjukaszálás.

kaszálás: 1. a kaszával való dolgozás;
2. a lekaszálandó takarmány, takar-
mánnyal bevetett terület. *A máso-*
dik kaszálást szokták mekhagyni mag-
nak.

kaszálóú (-t, -n): szénatermő hely,
rét. *Akor lementünk, ot vóút ety ka-*
szálóú.

kaszanyak ~ nyak (-ot): a kasza-
penge meghajlított, nyelecskeszerű

része, mellyel a kaszanyélhez erősí-
tik.

kaszanyél (~ nyelet ~ nyelit): fogó-
val ellátott rúd, melynek végére
teszik a kaszapengét.

kaszás (-t, -ok): a kaszáló munkás
katesztrális ~ katasztrális hold: terü-
letmérték = 1600 □-öl.

kazál ~ khazál (kazlat, kazlak): 1.
asztag. *Őszehòrgyák, oszt kazálba*
rakják. 2. szalmából hosszúképpen
rakott csomó. *Csúrbe vaty kazálba*
rakják.

kazálmestèr: az asztagrakó férfi
kazálrakóú ~ kazálmestèr (-t, -k): 1.
kazálmestèr

kéceres: abajdóc búza

kehes: köhögős (lóra mondják). *Ne-*
kem vóút már kehes lovam.

kendèr (-t, -e): Hanf. *A kendèr be-*
vágot az idéin.

kendèrbugóú (-t, -ja): a tengerisorba
elszórtan vetett magkender szára.
Abul a kendèrbugóúbúl pisilit kèl
csinálni.

kendèrmagos (-t): 1. szürkés, fehér-
pettyes (tyúk). 2. kendermaggal
kevert

kengyél (-t, -ek): Steigbügel. *Dugd a*
kengyélbe a lábodat!

kengyéliszij (-at, -a): a kengyelt tartó
szíj

kengyélvas: 1. *kengyél*

kénlap: 1. ajnslág. *A bört aba a hòr-*
dóuba visszaönti, kénlap kèl bele.

kenyér (kenyeret, kenyere, -ük): Brot.
Éin kenyeret nem atam el soha. 2.
az élelem megszerzésének módja,
lehetősége. *Avál keresi meg a kenye-*
rit.

kerék (kerekét, kereken): Rad

kereszt (-et, -ek): 1. *gabonakalangya*.

Nyóuc keresztet raknak egy lúszekére.
keresztág: a lógyeplő kettéágazó része
keresztél (-ek, -sz): a kévékből kalan-
gyát rak. *Menyetek keresztèlni, mink*
adíg levágjuk eszt!

keresztelís: a kévék keresztbe rakása
kèrt (kèrtye, -et): 1. Garten (bekerített
kert). *Magripát ültetnek ki a kèrbe*,

- hogy mag legyen.* 2. a teleknek az épületek mögötti folytatása (nincs bekerítve).
- kerülő (-nek, -t):* csősz
- kerülő bir (-t, -e):* a csősznek kijáró bér, járandóság
- keséj (-t):* keselylábú; fekete lábán egy részen fehér (ló)
- kiás ~ kitesz (-ok, -öl):* kiveszi a földből (krumplit kapával, répát ásóval). *Szeptembërbe kiásod a krump-lit.*
- kibrecseláz (-om, -od, -a):* paszulyt bont.
- kibujik:* a földből kinő, kihajt. *Ha kibujt mek kél berenálni.*
- kicibál (-ok, -sz, -nak):* kitépi a növényt az állat. *Tet fël a kantárt (szájkosárt), mër kicibáják a rípát.*
- kicsipel ~ kivër (-ek, -sz, -ne):* cséppel kinyomtat, kicsépel
- kifagy:* az erös fagytól elpusztul. *Ha nem jön hóu, méik kifagy a búza!*
- kifojik:* kicsurog, herausfliessen. *Abul a jukaszákbúl kifojik.*
- kiforáz (-om, -od, -a):* forró vízzel kimos (hordót). *Előüször a hordóúkat ki kël forázni.*
- kiganézik (-ok, -öl):* az állat alól, illetőleg az istállóból kidobja, kihordja a ganét. *Az este nem ganéisztál ki ugyi!*
- kihánt (-om, -od, -tya):* lefoszt, kihámoz (kukoricaacsövet). *Kiháncsák ot a főüdön, hëjbe szedik le.*
- kihánya a ganéit (~ kiganézik):* 1. kiganézik
- kihörd (-ok, -öl kihörd):* valahonnan kivisz, kiszállít (trágyát a földre, tököt a tengeriből). *Kéit nap alat ki nem hördom.*
- kihulik:* kipereg. *Hotyha hagynak mag-nak, levágják, mikor az alsóu mag meg van írve, nem várják meg, míg a felsőü is, mer akör min kihulik.*
- kihúz (-ok, -öl):* 1. ott tartózkodik. *Kihúszunk harmincegy napot az èrdőübe.* 2. kendert nyó. *Ha pörzik kihúzák, oszt akör szijelteritik, hogy a levele száragyon.*
- kikél:* kicsírázik, kihajt. *Mijelőüt élvezted tavaszál, katujába teszel próubára, mindem másodík nap locsólni kël, mër nem kël ki.*
- kilóu (-t, -ja):* súlymérték = kg. *Ha elac búzáat, ha megvan a fájssúj, az nyóúcvan kilóu mek kël legyen.*
- kilóus ~ kilás:* kilónyi nehéz. *Húsz kilások vóutak.*
- kimelegedik (-ek, -él ~ kimelegec):* felmelegszik (az időjárás). *Legjob élvezni májuzsba, mikör kimelegedik a főüd.*
- kioszt (-om, -od):* arányosan szétozt. *Bevitik a szerződötöt, a töbit kiosztóták a tagoknak.*
- kipereg:* kihull (a mag a tokjából)
- kiprésél (-ek, -sz, -nek):* présel ki nyomja a szőlőlevet. *Kipréseled ecër, azután szijelmörzsolod, kéit nap múlva megin kipréseled.*
- kiráz (-ok, -öl, -na):* rázással kiválogat. *Ha jóu a luhèr, kirázzák a gabonábúl.*
- kiszgerebje (-ét, -ék):* 1. gereblye
- Kishomok:* hn. szőlőterület neve
- kisjáromszeg (-et):* a szekérrudat a járommal összetartó vasszeg. 1. járomszeg
- kiskèrt (-et, kiskèrbe):* csűr mellett, ház előtt levő kisebb virágos-, illetőleg zöldségeskert.
- kiskrumpli (-t, -ja):* 1. aprókrumpli
- kisőü ~ küsőü:* spát. *Küsőü öüszél felszántani a tengeri főüdet.*
- kisőji (-t, -bül):* későn vetett, későn érő. *A kisőji tengeri izz beirik az idéin*
- kisut (-ak):* szántóföldön vert járó, ösvény
- kiszabadül (-ok, -sz):* kikerül valahonnan. *Gabonába vagy úrpába (vetik a löherét) tavaszál, asz korában lesz aratva is, hamarap kiszabadül abul a fült levegőübül.*
- kiszánt (-ok, -öl):* amikor a földsav szélén kezdtek a szántást, a föld-sáv közepén az utolsó barázdák szétszántása. *Amikör kiszánc: az ekéit be kël úgy álitani, hogy jóu legyen.*

kiszárad: megszabadul a nedvességtől, szárazzá lesz. *Aszt is förgatyák, és asztat jóu ki hagyák száradni, mër csak akòr jóu.*

kitíp (-ek, -ël, -ne): 1. kicibál

kitesz ~ **kiás** (-ek, -ël, -nek): kapával kiássa a krumplit, ásóval a répát. *Mikor nem jön le a büre, akòr lehet krumplit kiteni.*

kitörík: kicsorbul az éle. *Ne kalapált ki ojan nagyom, mër kitörík!*

kivág (-ok, -òl, -nak): 1. a nem megfelelõt, a fölöslegeset kivágja. 2. fejszecsapásokkal kidönti a fát. 3. kiüt, lehangy (valakit a rendbõl), amikor kaszálnak. *Fogagyunk, hogy kiváglak a rendbõl.*

kiválogat: a rosszat a jótól elválasztja. *A makrumplit kiválogatyák.*

kíve (**kívít**, **kívík**): 1. Garbe. 2. kévényi mennyiségű. *Ety kíve csutkát meg ety kosár szálmát feladok, az elig nekik íjèlre.*

kívehányóú (-t, -k): a cséplőgépre a kévét feladogató

kívekötõ (-t): a búza-, csutkakévének bekötõ

kívèr (-k, -sz, -nek): kicsépel. *Ithòl kívèrik, úgy mint a bökönyt szokták rígeben.*

koca (-át, -ája): nösténydisznó. *Aszt hosztam vòun, ety hasas kocát.*

kocsoz (-ok, -òl): fattyúhajtásait lenyesegeti (a szõlõnek) *Júniuszba kocsoznak, utána július vígin, augusztus elején.*

kocsozás: 1. a szõlõnek fattyúhajtásaitól való megtisztítása. 2. a kocsozás idõszaka. *Jõn a kocsozás, mán kísõüb.*

kollektíva ~ **kollektiv** (-át, ába): kollektív gazdaság. *Vegyük meg a kollektíva javára aszt a zárat.*

kollektiv alap (-ot): az oszthatatlan alap. *Hogy akárjuk mekcsínálni a kollektiv alapot? 1. közös alap*

kollektíva gyűlés (-t, -en): a kollektív gazdaság közgyűlése. 1. **közgyűlés**

kollektivistá (-át, -ák): a kollektív gazdaság tagja. **Kollektivistá vagyok,**

bene vagyok a kollektívába. Mink májt kúdünk oda kollektivista embereket.

komaszál (-ok, unk): a mezõgazdasági társulás vagy kollektív gazdaság megalakulásakor egybeméri a földet, tagosít. *Akor komaszáltunk az egyénijektül.*

kombány (-t, -ra): arató-cséplõ gép. *A kombányra menék zsákosnak.*

kondásostor (-t, -ok): rövid nyelű, csikós ostor.

konkøj (-t, -ok): agrostemma githago kopazbúza ~ **tavaszi búza** (-át, -ája): tarbúza

korán (~ **jókor**). früh. *Regèl ety kicsit korában befogni, akòr lehet.*

kormánydeszka (-át, ája): az ekének az a része, amely az ekevastól és csoroslyától kivágott földet fölfogatja.

kóuróú (-t, -ja): a napraforgó szára. *Tugya mikòr megyünk haza? — mikòr ojan szárazok vagyunk, mint a kóuróú.*

kõrlát (-ot, kõrlátya): a disznópajta ajtaja elõtt deszkakerítéssel körülvett tér.

kõrsóú (-t, -ja): szopókás füllel ellátott víztartó cserépedény (a mezõre viszik benne a vizet). Fajai: **kis** ~ és **naty** ~.

kosár (kosarat, kosara): 1. Korb. 2. kosárnyi mennyiségű. *Ety kíve csutkát feladok, ety kosár szálmát, az elig nekik íjèlre.*

kõblõs (-t, -õn): területmérték = 1200 □-òl.

kõüdök (-õt, -e): a kormánydeszka mellõl kinyúló laposvas, melyen szántáskor az eke csúszik.

kõles (-t, -e): Hirse

kõrõm (kõrme, kõrmod): az állat körme (a ló patája is)

kõt (-õk, kõc): 1. gyökeret, termésrügvet, új gumót növeszt (a búza, a krumpli). 2. kévébe köt. *Veszõübe kötik a csutkát.*

kõtõüfik (-et, -je): a ló fejére húzott, kötélbõl készült kantárféle.

kötöz (-ök, -öl): a szőlőtőke vesszőhajtásait karóhoz kötögeti. *Töpször kötöznek, minden két héidbe is, mikör mijen az időü.*

kötözis (-t, -e): 1. a szőlővessző karóhoz kötögetése. 2. a kötögetés időszaka. *Akör jön lasan a pèrmetezés, kötözis.*

kövér (köveret, kövere, k-): 1. dick. *Tudod mijen kövér, ojan szövre vam, mint az egéérnek.* 2. termékeny, táperőben dús (föld).

közel hagy: a szokottnál sűrűbben hagyja egymás mellett a kapásnövényt. *A cukòripát se hagyák már közel.*

közepes: közepszerű. *Nagyot, közepet, egisz apróut meg a disznóúnak mek tehinynek.*

közgyűlés (-t, -en): kollektíva gyűlés. *A közgyűlés felált, nekünk esz kèl (csoportvezetőnek).*

közös alap (-ot): 1. kolektiv alap

Kösigi rét: hn. Valamikor a község tulajdonát képező rét. Régen legelő volt. A falutól déli irányban, fekete földön van, míg a mai legelők mind keletre, a homokon vannak. *Kösigi rit asz csak vóut már. (Ti. most már felszántott terület.)*

krumpli (-t, -ja): burgonya. Legismeretebb fajtái: *jakap*~, *róuzsa*~, *ki-lóus*~, *fehér*~. *Tavaşzál bejön krumpli, rípa.*

krumplikosár ~ **veszőkosár** (~ *kosarat*, ~ *kosara*): krumpliszedéshez használt fonott, kétfülű vesszőkosár.

krumpliszedis: 1. burgonya kiásása, kitevése. 2. a krumpliasás ideje.

kulák (-ot, -ok): zsírosparaszt, nagygazda. *A vóut kulákok.*

kup (-ot, -ja): a télire leföldelt krumpli-, répacsomó; verem.

külöü (-t, -k, -je): Radspeiche. *Uj külöüt kéine betütetni.*

Lángotáj ~ **Lángetáj**: hn. egyik rét neve. *A Lángetájba sás, vegyes.*

lead (-ok, -öl, leac, -nak): 1. tőgyéből

kiereszt. *Ha nem ac neki valamit, az nem agya le a tejet.* 2. a zsákot a szekerről a zsákos vállára helyezi. 3. villával leadogatja a szénát, szalmát stb.

leberenál: boronával lesimít, göröngyöt széttördel, magot betakar. *Utána megin kéicèr leberenálni, jóü nehéz berenával.*

lecsutaköl (-ok, -sz, -nak): szalmából font csutakkal a sártól, ganajtól letisztítja (lovat, tehenet).

ledülik (-ök, -sz): 1. leborul (a meg-rakott szekér, boglya); 2. meghajlik, megdől (a földben a kukorica, búza).

leereszt (-ek, -èl, -enek): le engedi folyni. *Zúzóð, csapon a szímbört, már ereszti lefele.*

leféjt (-ek, -èl, -enek): 1. lemorzsolja a tengeriszemet a csutkáról. 2. lefejt a bort. *Mikör leféjted, a hòrdóüt kimosod ajbòràl.*

legázöl (-ok, -sz, -nak): 1. jármű, állat elüt. *Majð legázólt, mikör elöüre hájtotunk.* 2. a jószág letapossa a növényt.

legèl: 1. *gyepèl*

legelőü (-t, -je): 1. Weide. 2. a legelő füve. *Az idéim megin nincs jóü legelőü.*

legelőüadóü (-t, -ja): a legelőért járó bér **lejön** (**lejövök**, **lejösz**): 1. valahonnan leszáll, leereszkedik. 2. leenged, leválik. *Lejön a ráf. Mikör lejön a büre, nincsen beírve.*

lekaszál (~ **levág**) (-ok, -sz): abmáhen. *A bökinyt mikör lekaszálóð, le van takarítva a főüð.*

leköt (-ök, -öl, -nek): 1. a megrakott széna, szalma stb. szekeret a szénahordóköttel átköti; 2. az asztag felső sorának kévéit egymáshoz köti. *Le lesz kötve a fèlsöü sòr ; elöl is, hátul is, hoty szít ne csúszon.*

lelíp (-ek, -èl, -sz): lépéssel lemér. *Erigy líbð le, mexyi van még.*

lelök (-ök, -öl, -nek): 1. ledob, levet (a ló a lovast). 2. lerak. *A felít lelöki, oszt akör be tut hájtani nyugotan.*

- lemázsál* (-ok, -sz, -nak): (mázsával) nagymérleggel lemér.
- lemír* (-ek, -sz): valamilyen mértékegységgel megállapít súlyt, távolságot stb.
- lemec* (-ek, -él): lenyes (metszőollóval szőlővenyigét). *Lemeciük a venyigéit.*
- lemörzsöl* (-ok, -ölsz): tengeri-fejtő géppel lefejtí a tengerit.
- lerak* (-ok, -sz): 1. abpacken; 2. abladen.
- lerakat* (-ok, -öl): letétet, levétet. *Lerakata a színát velem.*
- leráz* (-ok, -öl): 1. rázással jó keményre megtölti (a zsákot). *Erity, segis lerázni a zsákot!* 2. gyümölcsöt a fáról. *Rázál le neki almát!*
- lerázóúdik*: rázástól összeáll, lepréselődik, lehull. *Tegyél a szekéroudálra deszkát, mer lerázóúdik!*
- lerázánt* (-ok, -öl): mélyre szánt. *Tavasznál akör megin tísz centire leszántani, azután jó leberenálni.*
- leszed* (-ek, -él ~ leszec): lefoszt (abklauben). *Októybërbe leszeded a tengerit.*
- leszerződik* (-ök, -c): adásvételi szerződést köt az állami és szövetkezeti kereskedelem képviselőivel. *Az idém megin százötven mázsával vagyok leszerződve.*
- leszivárog*: szivárgással a földbe, anyagba hatol. *Mos hamár leszivárog, rígen nem vóút esőü.*
- leszóur* (-ok, -sz): valamivel behint (trágyával a szántóföldet). *Ha a cukörípát mos le tudnátok szóurni.*
- letakarít* (-ok, -öl): 1. valamitől megtisztít; 2. a növényt betakarítja a földről. *Mikor le van takarítva, akör felszáncsák.*
- letesz* (-ek, -él): 1. lehelyez. *Mijelőüt én leteszem a hördóút, teszeg bele két üstél (forró vizet), mek szóúdat.* 2. elültet. *Ha van hijány melete, akör a másík tőükébül buktatnak, vagy ujonnan veszőüt tesznek le.*
- léitra* (-át, -ája): Leiter (Nem jelenti a szekéroidalt is). Van: *kis~, csűr~, tyúk~, piktör~.*
- letrágyáz*: trágyával beszór, lehint. *Téilen jóü letrágyázni.*
- levág*: 1. lekaszál. *Aratás után levágjuk, amikor fekete már (a muhar kalásza).* 2. csutkát, kórót sarlóval levág. *A csutkát levágják.* 3. állatot lemészárol. *Le kelet vágni, ojam beteg vóút.*
- levegőü* (-t, -je): Luft. *Asz korában lesz aratva is, hamarap kiszabadül abul a fült levegőübül.*
- levél* (levelet, levelek): Blatt. *Ha pörzik kihúzák, oszt akör szijletteritik, hogy a levele száragyon.*
- ligaléroz* (-ok, -öl): télen, enyhe időben keveri a szőlő talaját (rigolíroz). *Ligalérozni megyünk.*
- liheg* (-ek, -sz): amikor kifárad és gyors, mély lélegzeteket vesz. *Ha ecér körül misz, az már liheg.*
- litèr* (-t, -e): úrmértékegység. *Ha ety féülitèr benim van, én nem róukázok.*
- locsól* (-ok, -sz): öntöz. *Mijelőüt elveted tavaszál, katujába teszel próubára, mindem második nap locsólni kèl.*
- lovagöl* (-ok, -sz): reiten. *Cigliszár, amikor egyedül lovagólsz.*
- lőücs* (-öt, -ök): Wagenleiste. *Ü is egisz uton fokta a lőücsöt.*
- lőücskarika* (-át, -ája): a szekéroidalba illesztett és rávasalt vaskarika, melybe a lőcsfejet dugják.
- lőücsvasalás* (-t, -a): a lőcsön alul és felül levő vaslemezek, melyek a lőcs erősítését szolgálják.
- lú* (lovat, lova, lovuk): Pferd. *A lú az nagyon jóü jóüszág.*
- lucèrna* (-át, -ájuk): Luzerne. *Rendes két szaru lucèrna vóút rájta.*
- lúfogü* (tengeri) (-t, -val): nagy, lapos szemü tengerifajta.
- luhèr ~ luhere* (luhèrt, luherek ~ luherek): trifolium pratense. *Ha jóü a luhèr, kirázák a gabonábül.*
- lukota* (-át, -ája): 1. csorba, kitörött rész a szerszám élén; 2. hiány a kapásnövényisorban.
- lukotás*: 1. csorba, kitörött élü; 2. itt-ott hiányos tengeri-, krumpli- stb.-sor.

lúszekér (~ *szekeret* ~ *szekeren*): 1. Pferdewagen; 2. a lótól húzott szekér (fogat). *Nyóuc keresztet raknak egy lúszekéjre.*

madárijesztő (-*t*): kenderföldre, cseresznyefára stb. tett rongyemberféle. Azért teszik, hogy a varjú ne szedje ki a földből a magot, a veréb ne tegyen kárt a gyümölcsösben. Ha a napraforgót vagy tengerit bántja a varjú vagy veréb, akkor meszes vízzel bepreckelik a növény levelét.

mag (-*ot*, -*ja*): 1. valamely növénynek, gyümölcsnek a magva; 2. napraforgómag; 3. magnak meghagyott szálas takarmánynövény. *A második kaszálást szokták meghagyni magnak.*

magántermő: nem nemesített szőlőfajta.

magántulajdon (-*t*, -*ba*): egyéni birtok, tulajdon. *Nem lehet magántulajdonba hadni egy ojan szekeret!*

magbúza (~ *vetőmag*): az elvetésre félértett tiszta búza.

makrumpli (-*t*, -*ja*): az elrakni való, közepes nagyságú burgonya.

magrípa (-*át*, -*ák*): tavasszal a kertbe kiültetett répa, melyen répamag fog teremni. *Magrípát ültetnek ki a kérbe, hogy mag legyen.*

makrancos: akaratos, makacskodó (ló, gyermek)

malac (-*ot*, -*a*): 1. disznó. *Csak úgy vón jó, ha a malachoz idehozod.* 2. fiatal disznó.

mangolica: göndörszőrű sertésfajta

mankó(-*t*, -*ja*): a kaszanyél fogantyúja

marik ~ *marok* (*marka*, *markot*): 1. egy fő kender; 2. valamiből egy marékkal.

marokszedis: a elvágott búza-, rozs-, árpa-, zabrendnek sarlóval való felszedése.

marokszedő ~ *marikszedő*: aratáskor a kaszás után a levágott rendet sarlóval felszedő munkás.

márkolat (-*ot*, -*tya*): a lógyeplőnek az a része, ahol kézben fogják.

márszija (-*at*): a hám két oldalát a ló marján keresztül összekötő szija.

másodrendű (-*t*, -*je*): a cséplőgéptől kirostált hibás, szemetes búza. Tisztább, mint a harmadrendű búza.

mázsa (-*át*, -*ája*): 1. súlymérésre szolgáló eszköz (nagymerleg, 2. mázsányi nehéz. *Méik több vóut, mint három mázsa rájta.*

mázsálás: 1. a mázsával való mérés; 2. egy mázsálásnyi. *Mindem mázsálás után váltják egymást* (a gépmunkások).

mec (*mecsek*, *mecél*, -*nek*): metszőollóval lenyes, levág, (szőlővesszőt).

Dézszen túl, ocs csak csapra mecik.
mecis: 1. a metszőollóval a szőlővessző nyesése; 2. a metszés ideje.

medő(-*t*, -*je*): terméketlen, nem borjadzó tehén. *Elatuk mán aszt a medőt.*

megállít: eszközli, hogy megálljon (gép, jószág)

megberenál (-*ok*, -*sz*): eggen. *Ha kibujt, mek kél berenálni.*

megdohosodik: penészszagúvá lesz

megelik: kicsit hoz a világra l. ellik
megépél (-*k*, -*sz*): kapáló ekével megkapál. *Két hétre rá jó megépélni, utána kézzel kapálad.*

megeőltet (~ *mekhúzat*): antragen, überspannen. *Megerőlteted aszt a szeginy jóuszágot te!*

megesz (-*ek*, -*él*): verspeisen. *Abafodorsás van, aszt megesi a tehiny.*

megirik: éretté válik. *Hotyha hagynak magnak, levágják mikör az alsó mag meg van írve.*

megítet (-*ek*, *megítec*): eledellel ellátja, enni ad neki. *Éim már megítemüket.*

meglikél (-*ek*, -*sz*): léket vág rá. *De líkeltezs meg!*

meglocsol (-*ok*, -*sz*): vízzel megöntöz

megmír (-*ek*, -*sz*): megállapítja a súlyát, nagyságát stb.

megnö(-*ök* ~ *nőjtem*): növekedéssel, fejlődéssel naggyá válik. *Hogy megnőjt már ez a tengeri!*

megnyírkul: nyírkossá lesz, megnyírkosodik. *Utána a göréba teszük, ot nem lesz hibája, a padlásom megnyírkul.*

megödl (-ök, -sz): elpusztítja a növényt *Minygyár talóuszántás után, öszszél vetük, tavaszál ics zabál, aszt lekaszáják, mik fíjatal a zabos, a bökingy hoggy ne öje meg.*

megör (~ *öüröm, öüri*): mahlen

megránt: hirtelen meghúz. *Hirtelen megrántota, oszt elszakat az istráng.*

megromlik: zugrunde gehen. *Felhajcsák az álsóú kive kalászáat, hogy ne romöjöm meg, ne dohosogyon.*

megrostál (-ok, -sz): dobirostával megtisztít. *Megrostálják, osztán élviszik a hántolóúba, lesz kása belöüle.*

megválogat: auswählen. *Míjelöüt élrakod a krumplit, mek kél válogatni, mër vam bogyóús.*

megvonúl: nedves, harmatos lesz. *Akór jóú ez gerebjélni, ha megvonúlt ety kicsít.*

megy (~ *megyen*), (-ek, *mísz*): 1. gehen; 2. engedelmeskedik (az igásállat). *Azoknak a lovuk megyen.*

mekcsatöl (~ *mekpántöl* ~ *mekspanöl*) (-ok, -sz): csatlólánccal átköt, megerősít. *Mekcsatöjük a szekéröüdüált.*

mekcsíp (-ek, -él): a dér a falevelet, süttötököt, szőlöt stb.

mekfagy (-ok *mekfatysz*): erfrieren
mekförgat: 1. villával a lekaszált szénarendet felfordítja. 2. felkavar. *Ha dohos, téilem mek kél förgatni ugyi.*

mekhagy (-ok, -öl): megnövel, nem vágja le, nőni hagyja. *A másodík kaszáást szokták mekhagygni magnak.*

mekhúz (-ok, -öl): 1. megránt. *Nem húza mek, csak így az ostorál.* 2. húzással megfeszít (amikor lekötik a meg-rakott szénás, szalmás szekeret).

mekhúzat (-ok, -öl): 1. megeröletet

mekapál (-ok, -sz): kapával megtisztítja a gyomtól, puhítja a földet. *Ety hóúnap mülva megím mekapálni géúpel is mek kélzel is.*

mekapálóú (-ok, -öl): kapalogéppel

megkapál. *Mekapálóúzni jóú, azután ritkítáni.*

mekavar (-ok, -sz): kavarással szárít, szellöztet. *Ha nyirkos, szíjelönti, mek kél kavarni minden nap ecèr.*
mekeminyedik: keménnyé válik. *Meke-minyedik az így magátul.*

mekez (-ek, -él): elkezd, hozzáfog. *Tavaszál mekegygyük a nyítást.*

meköt: 1. összebogoz. 2. a helyére beköti a jószágot. 3. beköti a kévét.

mekpácöl (-ok, -sz): gáliclös vízben megmossa a vetőmagnak szánt búzáat. *Trijerezük, mekpácöjük.*

mekpántöl: 1. vasalással, vaspánttal megerősít; 2. l. *mekcsatöl*.

mekpiszkál (-ok, -sz): csak úgy felületesen kapál. *Csak ipen ety kicsít mekpiszkájuk.*

mekspanöl: 1. *megcsatöl*
mekszánt (ok, -öl ~ -c): pflügen. *A bökingy mikör lekaszálod, le van takaríva a föld, mekszántod jóú.*

mekszárad: trocken werden. *Ha jóú mekszárat, öszzegyútyük és hazahozuk.*

mekszáriszt (-ok, -öl): szárazzá tesz, hagyja, hogy szárazzá váljék. *Mekszárisztyák úgy, mint a töbi színát.*

mekszeg (-ek, -él): a szekér rúdját egyenes irányból jobbra vagy balra elmozdítja, hogy irányítsa a szekeret.

mekszikaszt (-ok, -öl; *mekszikasza*): felszárítja.

mekszóúr (-ok, -sz): 1. *megrostál*
mektöüt (-ök, -öl): valamivel telitölt, telirak. *Mikör èl vam förvá, mek kél töütteni a hördóukat színig.*

mektör (-ök, -sz): 1. valamivel öszszézúzza; 2. megtilolja. *A kendèrt mektörük a tördöün.*

mektrijerez (-ek, -él): triörrel megtisztítja a vetőmagot. *Mikör mektrijerezük, akór pácöjük.*

mezsgye (-ét -éúje): régen: begyepesedett sáv a földek között. *Még akór mezsgyéú nisztünk.*

mezsgyekü (~ *követ*, ~ *köve*): régen a földek közötti határt jelző kő.
méznád (-at, *méznágya*): cukornád.

Teszteg be cukòripa levelet meg méz-nádat.
mező: 1. határ, szántó föld-terület; 2. gyeplé, legeltethető fű
Milèrgeszilibe: hn. *A Milèrgeszilibe, ot is jóy szina van.*
Mogyoróus: hn. határrész és szőlőterület neve. Ez a terület régen fával benőtt volt. Ma is benyúlik egészen a Nagyerdőbe.
mörzsolóy (~ darálóy), (-t, -ja): tengerifejtő gép. *A mörzsolóyval, avál hamar megy a fejítés.*
moslik (-t): a sertésnek adott folyékony eledel
muhar (-t, -ja): Panicum Hirtengras mű (műen): tief. *Őszel akòr jóy műre kél szántani.*
műtrágya (-át, -vél): a föld termékenységet elősegítő vegyi anyag. *Máma menek műtrágyát szóurni a kolektivának.*
Nagyèrdò: hn. erdő rész neve
nagyerebje: 1. gereblye
nagyjáromszeg (-et, -ek): 1. járomszeg nap (-ot, -ja): 1. Tag. *Hát mék hogy, hat napig, hogy májen a főüd* 2. Sonne. *A napnak már van ereje.*
napos: 1. napi idő; 2. napfényes.
Napos hëjre kél teni, szíteríteni.
napra (-át, -ája): napraforgó
naprát vër (~ verek, ~ -sz): bottal a napraforgótányérból kiüti a magot. *Jòsz este minálunk naprát vèrni?*
napszám (-ot, -ba): egy napi munkáért járó bér. Sz. *Na, oda a napszám* (ha munka közben elejti a kapát).
napszamos: (régén:) napi bérért dolgozó natykrumpli (-t, -ja): fogyasztásra és eladásra szánt krumpli
nétyszögöl: terület-mértékegység = 197 × 197 cm.
nigyelőy: boronához és ekéhez, ha négy lóval hajtanak, a szekérrúd végéhez akasztott kettős hámfá.
nítyszegletes: négyszögű. *Nítyszegletesre rakjuk a kazlat.*
nóniujusz (-t): nóniuszfajta ló. A faluban ezt a fajtát tenyésztik.

nòrma (-át, -ája): munkanapegység a kollektív gazdaságban. *Mikòr kim vóut a pártükár, asz munta, hogy a nòrma már mozs be lesz írva.*
nòrmázik (-ok, -ol): dolgozik a kollektív gazdaságban. *Máma nòrmázni vóutam a kolektivába.*
nőy (nőyök, nőysz): 1. kihajt. *Lásza ezek a bogyóyuk, akik nőynek.* 2. fejlődik.
nyaklóuszij(at, -ak): a ló nyakán levő szij, melyhez a rúd-vasalásba akasztott nyaklóláncot csatolják. Ezzel tartják a lovak a szekér rúdját.
nyéil (nyelet, nyele): Stiel. (kasza-, kapa- stb. -nyél). *Ne fészisz mer èltöröd a nyelit!*
nyereg: 1. ekepárna, mely az eketalián az ekének a gerendáját tartja; 2. a szekérrúdon levő járomtartó; 3. Sattel.
nyerekpárna (-át, -ája): a nyereg alatt levő vastag préselt posztó.
nyèrges ~ csárás: 1. a lófogat bal oldalán levő ló; 2. nyergelésre alkalmas. *Jóy nyèrges lú lene ebül.*
nyerit: wiehern (ló)
nyilas (-t, -ok): erdőterület egy része. A magántulajdonban volt erdő ilyen erdőnyilasok formájában van a falu tulajdonában.
Nyires: hn. a károlyi határban, de a fényiek birtokát képező határrész neve. Van: *Elsőyryires* (a faluhoz közelebb eső), *Hátulsóyryires* (a távolabb eső) és van a Nagykároly tulajdonát képező *Nyiresi èrdò.*
nyirkos: nedves, nem tökéletesen száraz. *Ha nyirkos szijelönti, mek kél kavárni mindenap ecèr.*
nyitás (-t, -kòr): 1. tavasszal a (földnek), homoknak a szőlőtőkétől való elhúzása. *Visszakupáják a homokot amüt nyitáskòr féjrehúsztak.* 2. a nyitás ideje
nyítóy (~ nyítóyfa), (-t, -k): a szekér első és hátulsó tengelyét összetartó (hátrafelé három ágban végződő) rúd. (Hátul az ágak a tengelypárnába vannak bevasalva, elől a

nyújtószeg tartja, középen megy át rajta a hátulsó felhércet tartó keresztfa.)
nyújtószeg: a nyújtót az első tengelyhez kötő vasszeg.

odacsápól (-ok, -tam): ostorral ráhúz, ráút

óudal (-ak, -a): valaminek a külső része, fala (*szekér*~, *kazal*~ stb.).

óudalcső (~csövet): a szekéroldal felső és alsó fája, melyek a zápokat összetartják.

óul (-at, -ja): istálló. *Ugy aval becsaltam az óulba.*

óulpad (-ot, -on): ólpadlás, istállópadlás. *Félteszik a csűrpadra, bogjába rakják, az óulpadra, szimpadra.*

órsósárkos: olyan szénafű, melyben orsósarok is nő.

órsósarok (~ *sárkot*): a kaszálóban levő sásfajta. *Ebbe van az órsósarok.*

ostor (-t, -a): Peitsche. Részei: ~nyél, ~szíj, *csapóy*. *Nem húza meg, csak így az ostorál, (nógatja a lovat).*

ostornyél (~ *nyelet*): l. *ostor*

ostorszíj (-at, -a): l. *ostor*

óuszálma (-át, -ája): a múlt évből megmaradt szalma (miután már csépeltek.) *Anak még óuszálmája is van.*

Óuszóülő ~ *Hátulsó szülő*: hn.

osztalík (-ot): járalék. *Osztalík, mindenkinek ami jár.*

óut (-ok, *óuc*, -anak): 1. szérummal beolt; 2. oltással nemesít

óutot szülő: nemesített szőlőfajta

ökör (*ökröt*, *ökre*, *ökrük*): Ochs. *Csontosab ökör let vóna.*

ökörszakér (~ *szekeret*): 1. ökörfogatnak készített szakérfajta. (Nehezebb, nagyobb, mint a tehénszakér); 2. ökrös szakér.

önt (-ök, *önc* ~ *öntől*): kiborít, kitölt valamiből. *Önzsd a főüdre, ami nem megy már be a szágba.*

őür (*örsz*, *őürünk*, *örtem*): öröltet (a malomban)

őüriz (*örzi*, *őürizem*, *őürizük*): 1. vigyáz reá; 2. legeltet (tehenet)

őűsz (*őűszire*, *őűszin*): Herbst. *Mint a tavaj nyáron, még őűszire lehetet kaszálni méigecèr.*

őszegyűt ~ *gyűjt* (-ök, -öl): 1. összeszed; 2. a megszáradt szénarendet villával összecsomózza. *Ha jóy megszárad, őszegyűtyük és hazahozuk.*

őszehörd ~ *behörd*: 1. csomóba hord, egy helyre hord. 2. a gabonakeresztet a szérűre hordja. *Őszehörgyuk, kazálba rakjuk.*

őszehördás ~ *behördás*: 1. a gabonakereszteknek a szérűre szállítása; 2. az összehordás ideje

őszelök: ideiglenesen egy helyre rak. *Őszelökjük csak (a szénát), oszt fel a szekékre egyutál, ha nincsen szekér, akör bogjába is.*

őszesánt (-ok, -c): a földsáv közepén kezdi a szántást. *A vetísnek (búza) ősze kél szántani.*

ötvenes: úrmérték = 50 liter

pad (-ot, -on): Dachboden. *A búzát is a padra teszik.*

padlás (-t, -a): házhija, hiju. *Utána a góuréiba teszik, ot nem lesz hibája, a padláson megnyírkul.*

palag: bevetetlenül hagyott föld. Nem szokták parlagon hagyni a földet. Minden földterületet minden évben bevetnek.

pánt (-ot, *pántya*): szekérrudat, megrepedt nyelet stb. összefogó, erősítő vaslemez, karika.

pap (-ot, -ja): a búzakereszt felső kénéje

Paprit: hn. egyházi tulajdonban volt rét

pár (-at, -ja): 1. két darab egyforma (ló, ökör). *A párját atam el.* 2. két darab egymást kiegészítő; 3. egy-néhány

parázs: porhanyó (a föld, gyümölcs)

pászma (-át, -ája): változó nagyságú, egy fogásnyi terület munka közben.

Még egy elig naty pászma marat. pászmát fog. egy bizonyos területen

kezd dolgozni, ezt befejezve újabbat kezd, s így halad, míg végez. *Ne fogjál ojan naty pászmát, mèr minygyár dıl van.*

pásztör (-t, -ok): aki a tehén- vagy ökörorsordát őrzi.

pata ~ köröm: a ló körme

patkóy (-t, -ja): Hufeisen

patkóyszeg (-et, -ek): a patkó felszegezésére szolgáló szeg

péicsütök ~ pőűcsütök ~ béicsütök ~ böűcsütök (-öt, -ök): sütőtök

pèj (-t): 1. mn. braun. *Ety pèjkanca vóut.* 2. a pejszínű ló

péiva (-át, -ája): Spreu. *Tegyéjl fél kast, mèr péivat is hozunk!*

péivajuk: a cséplőgépnél az a része, ahol kifújja a pelyvát.

pèrnye (-éik): Rispengras

pèrséj ~ puska: a kerékagyban levő vascső

pétisóy (-t, -val): a talaj tápanyagát feloldó vegyi anyag. *Jóy leszóúrtam pétisóyval, oszt méksem let cukorípa.*

pince: Keller. *Mikør félhozod a pincébül, akør is teszèl bele.*

póukos: olyan ló, melynek a lábán csomósodások vannak.

ponyva (-át, -ája): 1. nagy hamvas, melyet összehordáskor a szekér, csépléskor a cséplőgép első része alá tesznek, hogy az elhullott búzaszemek ráessenek. 2. két rúdra drótozott drótháló, melyben a cséplőgéptől a pelyvát a pelyvacsomóhoz viszik.

pør (-t, -ra): 1. Staub; 2. arzénpor a vetőmagbúza beporzására, hogy az egér ne szedje össze a földben.

pørhanyóy: 1. parázs

pørzik: a száraz növényből száll a por, virágpör. *Ha pørzik, kihúzák, oszt akør szijëlteritik, hogy a levele száragyon.*

puska (-át, -ája): a tengeri kvadrátos vetéséhez szolgáló eszköz

pőűcsik ~ péicsülegy: bögyöl

próuba (-át): Probe. *Katujába teszèl próubára, mindem máscdák nap losólni kèl, mèr nem kèl ki.*

puton (-t, -ba): fából készült, a hátra akasztható szüreti szőlőhordó edény
Sz.: Putomba hozták a gyerekeket az öregek vígig a Dunán (ti. az ősök Svábiából).

ráf (-ot, -ja): a kerékre húzott, kb. 1 cm vastagságú vasabroncs

ráfszeg (-et, -ek): a ráfot a talphoz erősítő nagyfejű kovácsolt szeg

ragya (-át, -ája): a növényen levő rozsdaszínű folt

ragyaesőy: napsütéskor hulló eső

ragyás: rozsdaszín-foltos (a növény)

ráistini: 1. kenderfonalból való; 2. kenderfonal

rak (-ok, -sz ~ öl): 1. ültet. *Èlmentek krumplit rakni.* 2. elhelyez, egy helyre tesz. *Nyóuc keresztet raknak egy lúszekéyre.*

raconca (-át, -ája): a szán négy szögletén levő korlátfa, mely a kas oldalait tartja.

raktár (-t, -ba): terménytárolásra szolgáló épület. *Èpítünk most egy istálóut, osztán egy raktárt.*

raktáros (-t, -a): belső brigádos. *A brigádos, aki mán kint írja, bent a könyvelő, raktáros.*

rápa (-át, -ája): a szemektől megfosztott tengericső, kocsány

rátesz (-ek, -èl): ráhelyez, rárak. *Adik szálmát vaty csutkát ráteni. Èin töükét teszèk rá (a boronára).*

rázóy (-t, -nál): a cséplőgépnél az a része, ahol a szalma jön ki. *Hátul meg a rázóynál, ot jön a szalma.*

rázóyos: 1. dőcögős; 2. a rázónál dolgozó munkás

rèbegàn: tövi szöszből font cérna. *Rèbegànál, mos mán gabonával kòtik.*

regèl: reggel. *Regèl korám még vizes, nem lehet aratni. Regèl legyen szalona mek kávéj, ű úgy értete, hoty szaladva kávéj.*

rend: 1. a lekaszált takarmánynövény-sor. *Utána mekförgatyuk, ha vastag a rend, szijèlrázuk.* 2. egy rend nagyságú, szélességű.

rendes: 1. elég nagy, kielégítő. *Rendes*

kéjt szaru lucèrna vóut rájta. 2. *Rendes*, tehénnév

repcse (-éit): Raps. *A repcséit ety kicsit hadni kel mekfonynadni, oszt akòr iteted el.*

ripa (-át, -ája): Rübe. Répafajták: *écklariipa, cukoripa, fehéripa, piros-ripa* (ezek hosszú gyökerűek), *segen-ülöü.* (A seggenülőnek rövidke gyökere van, nincs mélyen a földbe nőve, mint a többiek. Nagyon könnyű kiszedni).

ripakup (-ot, -ok): elföldelt, elvermelt répacsomó, verem

ripaszelöü ~ ripagyalu: keretre szegezett vastag pléhtábla, melyen a kilyuggatások a végignyomott répából forgácsfelét vágnak ki.

risz (-e, -it): 1. Teil. *Két riz bem van, a hármadrész tetöü.* 2. természetbeni munkabér, részesedés

riszibe arat (-ok, arac): részesedésért arat. Minden nyolc-tizedik keresztért aratták le a rozstot, búzát.

riszes (-ek, -e): 1. a cséplőnél dolgozó munkás; gépes; 2. a múltban részében arató munkás

rit (-et, ritye): Wiese

ritka: 1. nem eléggé sűrű. *Jóy a búza, csak ritka. Akòr lesz szíp tengeri, ha ritka.*

ritkít (-ok, ritkic, -anak): auspflücken. *Mekapálóuzni jóy, azután ritkítani, egy méitèr távolságra hagyni.*

rocska (-át, -ája): sajtár

Röltáj ~ Röltáj: hn. Rétnév, jelentése: Nádas. *A Röltájba fodørsás van, aszt megesi a tehiny.*

rongyos: kilyukadt, szakadozott (ruha, zsák)

rothad: romlásnak indul, erjed. *Há akòr ot rothat meg a krumplic a földbe.*

rothat: verfault

rozoga: rossz, düledező. *Ojan egy rozoga szekeriük van.*

rudas: 1. mn. a lófogatban a jobb oldalon levő (ló); 2. fn. az a csomó szalma, melyet két rúdon visznek el a rázótól a szalmakazalig.

rutszárny (-a, -át): a szekérrúdnak az

első tengelyen keresztül a szekér alá nyúló két szélső ága.
rühet: pázrik (a disznó)

sapka (-át, -ája): marokvas, a tengely végére húzott hüvely

sárga (-át, -ája): 1. mn. sárga színű ló; 2. fn. *Sárga lónév*

sárju (-t, -ja): az egyszer már lekaszált szénafű sarja. *Sárjut aszt is jóut kaptak.*

sárjukaszálás: 1. a fű másodszori kaszálása. *Augusztuzsba kaszálnak, aszt úty híják, hoty sárjukaszálás.* 2. a sarjúkaszálás ideje

salóü (-t, -ja): Sichel. *Salóüval szedik a márkot.*

salóüakasztás (-t, -kòr): az aratás befejezését követő első vasárnapon tartott mulatság.

sás (-t): Riedgras. *Öszevetek a juhászok sást meg mindent.*

sorogja (-át, -ája): a szekér elején és hátulján levő rácsszerűség. Saroglyafajták: *első~, hátulsóü~, naty~ ganéü~.*

sorogjalánc: a szekéroldal oldalesővére akasztott lánc, mely a saroglyát tartja.

sorogjataratóü: a saroglya lecsúszását megakadályozó, meghajlított vaslemez.

sejempfü (~fü): finom, jó minőségű szénafű. Nagyon nehéz kaszálni.

seriny (-t, -e): a ló sörénye

sēva: paszulyhüvely

silóü (-ok, -öl): silózó veremben tárol. *Esz szokták silóüzni.*

silpa (-át, -ék): 1. az ekétől a kifordított barázdában a nagy, összeálló göröngyök; 2. gyeppel együtt kivágott földdarab

slipèr (-t, -eket): vastag (kb. 10 cm) deszka. Amikor a szérún a gépet előbbre viszik (különösen esős időben), a kerekek alá slippereket tesznek, így könnyebb tolni, és nem süpped a földbe a kerék.

Sòjmosi: hn. határrész neve

sòr (-t, -a): Reihe. *Mikòr kibújt,*

elsőj kapáláskor csak a sorok közt, utána húzgáják.

szosz (-ot, -ok): a tengeri fattyúhajtása.

1. *fiókol*

szoszt kívág (-ok): 1. fiókol

szodány: 1. mager (ember, állat); 2. gyengén termő, kevés táperővel rendelkező (föld).

sróufhúzou ~ sróufkóucs (-t, -ja): az ekéhez és kapálógéphez használt csavarhúzó

stájèr (-t, -ek): stájerországi lófajta stimpli: 1. félzsáknál kevesebb mennyiségű; 2. stimpli ~ tücskö: a levágott kukorica, napraforgó földben maradt része, gyökerestől.

sùjos mírleg (-et, -e): súlyokkal működő mérlegajta

szájkosár ~ kantár (szájkosarak):

drótból vagy vékony abroncsból készített kosárforma eszköz, melyet a ténen szájára kötnek, hogy amikor be van fogva, ne tudjon legelni. szálma (-át, -ája): Stroh. Hátral meg a rázóúnál ot jön a szálma.

számít (-ok, -ól, -totam): gondol, képzel. Na mundom, it töb lesz, mint amit számítottam.

szánkóu ~ szán: Schlitten

szánkóuzik (-ok, -ól, -ik): kedvtelésből a szánnal hajkurászik. Éin szánkóusztam két éive.

szánt (-ok, szánc, száncson, száncsuk ~ szánsuk = szántjuk): pflügen. Őűszèl, akòr jóu műre kèl szántani.

szántás (-t, -ok): 1. Pflügen; 2. a felszántott föld

szántóufőüd (-et, -ön): gabonatermelésre használt föld. Ot mek csak rátopantok a szántóufőüdre.

szapora: 1. fn. az ügyességgel párosult munkagyorsaság. Kinek mïjen a szaporája. 2. mn. gyorsan, hamar elvégezhető. Ity sokal szaporában megyen.

szár (-a, -át): Stengel

szárak (-ok): trocken werden. Osz akòr szijelteritik, hogy a levele száragyon. 1. mekszárád.

száraság (-ba): aszály, eső nélküli időjárás. Negyvenhéjdbbe, mikòr ojan naty száraság vòut.

száraz (-at, -ok): 1. trocken; 2. sovány. Tugya mikòr megyünk haza? — mikòr ojan szárazok vagyunk, mint a kóuróu.

száriszt (-ok, -ól, -anak): hagyja, hogy megszáradjon. Amit magnak hagy-nak, aszt is csak úty szárisztyák, mint a töbit. 1. mekszáriszt

szárit (-ok, -ól, száric): szárazzá tesz. Ha nem teszel a hòrdóüba, ojam mint a klozet, asz szárit éted!

szaru (-t, -k): 1. szarv, mint a különböző eszközök anyaga; 2. gyüret, a széna- vagy szalmaszekér sarkára tett csomó. Nr. A felrakott szálas növény mennyiségét aszerint határozzák meg, hogy hány gyüret, szaru van felrakva. Rendes két szaru lucèrna vòut félrakva.

szarut csinál (-ok, -sz): a szekérrakó a közepen felrakott széna-, szalmacsomót a feléje eső oldalán a villával megsúrtja, és a megsúrt szénát fel-emelve egymásra hajtja, és kitolja a szekér sarkára. Előűszòr mindig elől csinál szarut.

szecska (-át, -ája): télen és tavaszi szántáskor a szarvasmarhának készített eledel, mely reszelt répa és pelyva keveréke, esetleg — ha mód van rá — tengeri darával vagy vízben szétporlasztott olajpogácsával lehintve.

szecskavágóu (-t, -ja): a szalmát, ten-geriszárat pelyvává aprító gép szecskázik (-ok, -ól): szecskát készít. Téilen regèire mindig este szoktunk szecskázni.

szed (-ek, -él ~ szec): termést letakarít, leszed (tengerit, szőlőt, krump-lit). Ahoty szeded megvòlogatod.

szedèr (-t ~ szedret): Brombeere széikácsi: széikácsi nevű búzafajta szekèr (szekeret, szekére, szekeren):

Wagen. Hád bejòt ojan ety pár szekèirèl.

szekèrdeszka ~ ülizszeszka (-át, -ája):

a szekér két oldalára helyezett, ülésre szolgáló deszka.

szekeret ken (-ek, -sz): a szekéren gelyre szekérkenőcsöt tesz.

szekérkarika (-át, -ák): a szekér oldalán levő karika

szekérkenőcs ~ *gulimáz*: *De ha el-megy a boudba, akör szekérkenőcsöt kír.*

szekéroudal (-a, -át): szekérlajtórja.
Új a szekéroudalra!

szekérrud (-at ~ *rugya*): Deichselsage

szekérszin (-t, -be): Wagenschuppe

szekérut (-ak, -at): az az út, ahol a szekerek járnak (dűlőút).

szem (-et, -e): 1. Auge; 2. a láncnak a gyűrűje; 3. Korn (mag) *Be van írve ha a szemet nem tudod összenyomni.*

szemetél: csepereg az eső

szereződés: megállapodás, írásbeli alku.
Akör soknak vout szerződés.

szereződés: olyan állat, termény, melyre az állammal szerződést kötöttek.

szicsúszik: a lazaságtól, rossz elhelyezéstől szétesik, enged. *Le lesz kötve a felső sör elöl is, hátul is, hoty szít ne csúszon.*

szijelőnt (-ök, -öl): úgy tölti ki a zsákból, hogy vékony réteget képezzen. *Ha nyirkos, szijelőnti, mek kél kavarni minden nap eđer.*

szijélráz (-ok, -ol): villával a rendet felemelve, megrázogatja, hogy essék szét. *Utána megförgatyuk, ha vastag a rend, szijélrázuk.*

szijélterít: szétteregeti (hogy megszáradjon). *Aszt akör szijélterítik, hogy a levele száragyon.*

szijéltörök: eltörök, elporlad. *A járom szijéltört. Majd szítörök a gör, ha jön az eső.*

szimpad (-on): a szín padlása. *Bog-jába rakják, az oulpadra, szimpadra*

szimpla (-án:) egyszerű. *Csak szimplán közsöd, mér nem írni át.*

szin (-t, -ek): Schupe (szénapajta).
Egy naty szim van neki.

szína (-át, -ája): Heu. *Júnijuzsba le-kaszájuk az első színát.*

színahördőükötél (~ *kötelet*): csigával ellátott kötél, mellyel lekötik a szekérra rakott szénát, csutkát stb.

színahördőurud (-at, -ak): vendégoldal

színakaszálás: 1. a széna levágása; 2. a szénakaszálás ideje. *Júnijuzsba van a színakaszálás.*

színaszeker: szénával megrakott szekér

Szempál (= Szent Pál): hn. határrész neve

szita (-át, -ája): Sieb. Van: *kokas* ~ (ebben pattogatják a kukoricát), *naty* ~ (ezzel tisztítják a babot, tengerit), *lisztes* ~ (liszt szitálására használják).

szóuga (-át, -ája): régen a gazdánál egy évre szerződött béreslegény

szóúras: rostológéppel való magtisztítás

szoros: feszes. *Ne húzd ojan szorosra mér elszakad a kötél!*

szőlő (-t, -je): 1. Weingarten. *Ugyi a Róuzának a szőlője egymás melet van.* 2. Weintraube

Szőlővalati: hn. szőlő melletti rét neve

szüggelő: Brustriemen. *Az öreg mindig akárt szimpla szüggelővel.*

szüret: a szőlő leszedése. *Októybér húszadikán vout az idéjn a szüret.*

szürke: 1. mn. grau, 2. fn. szürke színű ló

szűrű (-t, -je, k-): Tenne

szűrűosztás: régen az asztaghely kijelölése a tarlóföldre összehordani szándékozók között. *A kizsbíróu szokta dobólni, hogy mikör lesz szűrűosztás.*

tag (-ot, -ja, -ok): régen egybemért, tagosított ingatlan birtok

takarmány (-t): a különböző állati eledelék összefoglaló neve

talp ~ *talpfa*: a kerék falát képező fadarabok, melyeket a ráf és a kül-lők tartanak össze.

tájarud (-at, ~ *rugya*): az eketaliga rúdja

tánygyér (-t, -ok): a napraforgónak a magot tartó része

táperő (-t, ~ *ereje*): hízlalóképesség,

- kalóriamennyiség. *Ha küsőre hadot hogy beírjen, márcijuzsba fèjted le, aba van táperdõ.*
- targanca ~ targonca (-át, -ája):* egykerekû, kézzel tartható szállítóeszköz *tarisznya (-át, -ája):* Tornister.
- A férfiak viszik benne az ebédet a mezõre, erdõbe (a nõk szatyorban).*
- talóu (-t, -ja):* 1. tarlómezõ, tarlóföld. *A talóuba vetik aratás után, eszt is csak zõdõn (etetik), ritkám vág be. Ez is job vóna talóuba.* 2. a kalászos levágott, hegyes, földben maradt töve
- talóufõd (-et, -õn):* a learatott kalászos földje. *A tengerit talóufõdbe vetik.*
- talóuluhèr:* a rozsvetésbe vetett lóhere, mely aratás után nõtt meg. *A talóuluhèr, az nem minden évbe van.*
- talóurípa (-át, -ája):* aratás után rögön a tarlóföldbe vetett répa
- talóuszántás (-t, -kõr):* 1. a tarlómezõ felszántása közvetlenül aratás után. 2. a tarlószántás idõszaka. *Mingyár talóuszántás után vetik.*
- talóuszína (-át, -ája, -ák):* aratás után a fel nem szántott tarlóföldön nõtt szénafû
- talóuzik (-ok, -õl, -ik):* az elmaradt, elhullatott kalász, krumplit, tengerit, gyümölcsöt szedegeti
- tavaszi búza (-át, -ája):* 1. kopazbúza
- távolság (-ra, -a):* Entfernung. *Meká-pálóuzni jóu, azután ritkítani, egy méitèr távolságra hagyni.*
- tehiný (tehenet, -e):* Kuh. *Aba fodõrsás van, aszt megesi a tehiný.*
- tehinýszekér:* 1. a tehénfogat számára készített szekér, mely könnyebb, kisebb, mint az ökör- vagy lószekér; 2. tehéntõl húzott szekér. *Tehinýszekèrèl jõtünk.*
- tehèr (tèrhet):* Last
- tejes:* zsenegés, éretlen
- tengèj (-t, -e):* Achse
- tengèjagy (-at):* ebbe ágyazzák a tengelypárnát.
- ngèjvíkszeg:* a tengely végén levõ
- szélsõ lyukba járó szeg, mely a sapkát tartja és nem engedi lecsúszni a lócsõt.
- tengeri (-t, -je):* kukorica. Tengerifajták: *bánkuti ~, csinkánti ~, kokas ~ lúfogu ~, nyóucsoros ~*
- tengerifõd (-et, fõügye):* tengerivel bevetett földterület. *Tengerifõdbe vetik a krumplit.*
- tér (-ek, -sz):* fér. *Annyi tengerije van, hogy már nem tér a góurèiba se.*
- tèrmèl (-ek, -sz):* természet. *Tèrmèlnek mèk többet.*
- tesz (-ek, -èl):* 1. tun, machen. *Utána a góurèiba teszi, ot nem lesz hibája, a padlason megnyírkul.* 2. rak, vet valamit. *Mit tesztek aba a fõdèbe?*
- tetõ (-t, teteje):* csúcs, felsõ rész. *Két risz bem van, a hãrmadrisz tetõ (az asztagban).*
- tèizsla ~ tèizsli:* 1. dèzsla
- tinóu (-t, -k):* a fiatal ökrõborjú
- tiszta:* gyomtól, fûmagtól mentes. *Április közepè táján, akòr misz tõvicskèlni, akòr van tiszta búza.*
- tok (-ot, -ja):* szarvból, vagy plèhból készített kaszakõtartó
- tokostarisznýa (-át, -ája):* tarisznya nagyságú vászonzsák. Ebben viszik ki a mezõre a kaszkalapácsot, a fenõkõvet és tokját.
- toz (-ok, -ba):* mezõgazdasági társulás. *Van egyes toz, ketõs toz, hãrmas toz.*
- tõk (-õt, -õk):* marhatõk. *Megyünk mindig ety kis tõkír.*
- tõkè ~ tõjke (-et):* 1. fatõnk. 2. szõlõtõ. *Fèire hùzák a tõkèitül a homokot.*
- tõkínda (-át, -ája):* Kãrbisranke
- tõkmag (-ot, -ok):* a marhatõk magja. *A tõkmagot kಿಸzegyúk, amikòr elítetyük a tõkõt.*
- tõrek (-et, -je):* a cséplõgépbõl kikerült, apróra zúzott szalma
- tõrekrázóu (-t, -ba):* a cséplõgépnèk az a rèsze, ahol kifolyik a tõrek.
- tõütis:* 1. a kapásnövénynek kapálógéppel való feltöltése. *Tõütis elõüt hãrómszor kapáják.* 2. kõvezett út
- tõütõtõkapa (-át, -ák):* a kapálógépre

- szerezhető két kapa, melyek a földet a sorközből felhányják a növény-sorra.
- tövícsk* (-et, -ek): 1. Dorn. 2. tövises burján a vetésekben
- tövícskèl* (-ek, -sz): tövissel tavasszal a búzavetésben levő konkolyt, tövist kiszúrja. *Április közepe táján, akòr mész tövícskèlni.*
- tövícskelõ* (-t, -k): a búzavetésnek a gyomtól való megtisztítására szolgáló eszköz (egy nyélból és a bele illesztett késféléből áll).
- trágya* (-át): Dünger
- trágyadomb* (-ot, -on): trágyából rakott csomó. *A trágyadombnál nekem sose hiba nem vót (a lóval).*
- trágyahordás* (-t, -kòr): 1. a trágyának a szántóföldre való kiszállítása; 2. a trágya kihordásának ideje
- trágyáz* (-ok, -òl): a szántóföldet trágyával beszórja. *Õszel szokták trágyázni a rítetket.*
- traktòr* (-t, -ok): ua. *Sokàl job let vòuna az idèin is, ha traktòr szánt.*
- traktòrszántás* (-t, -ra): traktorral történő szántás. *Traktòrszántásra a tengeri be van it írva valakinek.*
- trap*: ügetés (ha lovagol), a lófogattal való gyors hajtás. *Szóvval èim meg a Dòrner ety traba jòtünk.*
- trijèr* (-t, -ek): vetõmagbúza-tisztító gép
- trijèrezik* (-ek, -èl): trierezõ géppel megtisztítja a vetõmagbúzát *Trijèrezik, oszt mekpácòják. 1. meg~*
- túr*: 1. a disznó az orrával feltúrja a földet; 2. az életlen, kalapálatlan ekevas csak szinte túrja a földet.
- tücskò* (-t, -k): 1. *stimpli*
- tüzes*: 1. izzó; 2. heves, nyugtalan (ló). *Asz tüzes lú nagyon.*
- ugar*: pihentetett szántóföld. Nem hagynak ugart.
- ujszálma* (-át, -ája): idei, ez évi szalma
- Ujzòlò*: hn. a falutól legtávolabb esõ szòlòterület neve
- ut* (*utat, utya*): 1. Weg; 2. Reise. *Az*
- nem fil az utùl lázsd.* Fajtái: *kisut* (gyalogjáró), *szekèrut*; *dùlòut*, *kòvesut.*
- utat vèr*: szántóföldön, vagy más helyen többen ugyanott hajtanak, és így út keletkezik.
- ülzsdeszka* (-át, -ája): 1. *szekèrdeszka*
- ülò* (-t, -je): a kaszkalapácshoz szűk séges kicsi üllõ
- üllet* (-ek, *ültec*): 1. pflangen. *Magripát ültetnek ki a kèrbe, hogy mag legyen.* 2. kotoltat, fészekre ültet
- üszò*: fiatal tehén
- üszòbòrnyu* (-t, -ja): egészen fiatal tehén
- üszòk* (*üszkòt*): gombaféle, melytõl a búza, tengeriszem megfeketedik *Utána gálicos vazel (lemond), akòr üszòk nincsen.*
- üszkòs*: üszòk nõtt rajta (megfeketedett).
- vágás*: 1. vágott seb; 2. az erdõben a különbözõ falvak részére vágásra kijelölt erdõrész
- vakàr* (-ok, -sz): vakaróval a tehenet tisztítja
- vakarò* (-t, -ja): a szarvasmarha tisztítására szolgáló eszköz
- vakontúrás* (-, -ok): a vakond felfelé túrása következtében a föld felszínén keletkezett kis földcsomó
- válogat* (-om, -od, *válogasa*): szortíroz, külön szed (krumplit, tengerit).
- válò* (-t, -ja): Wassertrog
- vasàltat* (-om, -od): lovat patkoltat
- vasvìla* (-át, -ák): vaságú villa
- veszò* (-t, -k): 1. az erdõben metszõollóval vágott bokorhajtás, ágacska, melybe a csutkakévt kötik; 2. szòlòvesszò. *Buktatnak, vagy ujonan veszòt tesznek le.*
- veszòt szed* (~ek, ~szec): a csutkakötéshez szükséges vesszòt szed
- vet* (-ek, -èl): sàen. *Vetik tavaszal izs zabàl, aszt lekaszàják, mik fijatal a zabos.*
- vetis* (-t, -ek): 1. Sàen. *Vetis elòút*

méigecèr, ugyi kéicèr kèl szántani.
 2. Saat
vetőgépjép (-et, -ek): Sämaschine. *Ta-*
vaszál akòr megin tísz centire leszán-
tani, azután jóy leberendálni, bevetni
vetőgépjépèl.
vetőmagbúza ~ vetőmag: elvetésre
 készített búza (magbúza). *Székács*
vetőmagbúza.
vige van (vige vóut, vige lesz): végez,
 befejez. *Vige létél vóuna szántani.*
vika (-át, -ája): 1. úrmérték = 30
 vagy 15 liter. 2. területmérték
 (akkora terület, melybe egy vékányi
 magot lehet vetni).
vila (-át, -ája): Gabel. Van *vas~*,
fa~, *háromágú~*, *négyágú~*.
vist ~ vistra: lófogatot terelő szó (= *balra!*)
viszakapál: a kapával félrehúzott föl-
 det visszahúzza. *Viszakapáják a*
homokot, amit nyitáskor félrehúsztak.
zab (-ot, -ja): Hafer. *Vetik tavasszal*
izs zabál, aszt lekaszáják, mik fijatál
a zabos.

zabola ~ zablá (-át, -ája): Zaum
zabos ~ zabozsbökiny: zabbal kevert
 bükköny. *Aszt lekaszáják, mik fija-*
tal a zabos, a bökiny hogy ne òje meg.
záp (-ot, -ok): a szekéroidal alsó és
 felső oldalcsövét összekötő borda-
 fa, létrafok.
záporeső (-t, -be): hirtelen támadó
 sűrű, nyári eső.
zöld: 1. grűn; 2. éretlen. *Zöldön ítetik*
csak.
zúz (-ok, -òl): a leszüretelt szőlőt a
 zúzógéppel összetördeli. *Zúzva ha-*
gyot kéit napig.
zsák (-ot, -ok, -ja): 1. Sack; 2. zsák
 mennyiségű
zsákos (-t, -a): 1. a cséplőgépnél az a
 munkás, a ki a zsákot le-, illetve
 felakasztja a cséplőgépre; 2. a meg-
 töltött zsákokat hordó férfi
Zselérnyúlvár: hn.: szőlőterület, ille-
 tőleg legelőrésze neve
zsengéts: tejes, éretlen (a tengeri, a
 búzaszem).
Zsidóutag: hn.: határrész neve

TEISZLER PÁL

Konyár földrajzi nevei

Konyár a régi Bihar megyében, a derecskei járásban fekszik. Határa délen a Sárrét vizenyős térségébe megy át. Maga a község magasabb, szárazabb részen épült. A mocsarak lecsapolása után erősebben jelentkeznek a szikes foltok a határban. A *Kálló* patak két részre osztja a község területét. Tőle északra a *Házutáni* vagy *Házmegetti*, délre a *Folyóntúli* vagy *Odaáti* rész terül el. A község összterülete az 1914-es kataszteri térkép szerint 7246 hold, ebből belterület 955 hold. Lakosainak száma 1942-ben 3343 fő.

Konyár földrajzi neveit 1961-ben gyűjtöttem össze. Kiírtam PESTY FRIGYES 1864-es gyűjtésének kéziratosa névanyagát is, erre esetenként utalok.

A község nevét már megfejtettnek tekinthetjük. Mint MOÓR ELEMÉR kifejtette, a név a szláv lótenyésztő népesség ajkán alakult ki a *kanjar* 'ló-pásztor' szóból, ez került aztán át a magyarba (MNY. L, 75).

U t c a n e v e k

Adi Endre úca, Akác úca, Alsó úca, Arany János úca, Csillagváros úca (1880-tól építkeznek erre a részre és — ellentétben a többi kanyargós utcával — szép egyenes utcák alakultak ki); *Csókájég zúgjuk, Debrecenyi út, Dózsa György úca, Felszabadulás úca, Galamb úca, Gáborjányi út* (Gáborján felé vezet); *Hídvégesi út* (= Felszabadulás utca; a híd felé vezet); *Hunyadi úca* (régén: *Óvoda zúg*, mert ott volt az óvoda); *Kert úca, Kisúca, Kosut Lajos úca, Mij úca* (mély fekvéséről); *Nagyúca* (vagy *Fő úca*, ma: *Rákóci úca*); *Petőfi úca, Prútyásziget* (a cigánytelep felé vezet); *Sorompó úca Szabaccság út, Szécsényi úca, Sziget ucca* (a *Szigeten* van, amit régén a *Kálló* fogott körül. Két része van: *Alsósziget* és *Felsősziget* — a község felé eső rész); *Szőlőskert úca, Temető úca* (oda vezet); *Templom úca, Vágóhíd úca, Vásártér úca* (mellette van).

H a t á r r é s z n e v e k

*Ajfföld sz.*¹ (alacsony fekvésű); *Akasztóúhalom d., e.* (a hagyomány szerint a török időkben itt akasztófa állt); *Alsóújváros sz. Angyalosrét r., n.* (benne ásták a lecsapoló csatornát: *Angyalos árok* vagy *Bánomárok*, mert megbánták a lecsapolást); *Angyalosdűlő sz., r., Ármások lapossa* (az ármásoké, pandúroké volt); *Átalrét r., n., Bagzúg* (a *Kálló* és *Holt Kálló* közt); *Baláshalom sz.* (a Balázs családnévből); *Bazsa-lapos* (tulajdonosáról); *Bárálapos k.* (családnévből); *Bárázúg sz., Berta-sziget k., Bikakert* (apaállat-telep); *Bikarvás l., sz.* (a régi nádasban sokat „*rittak*” a békák; nevezik *Tordaji-szik*nek is); *Boddzás.*

¹ A nevek utáni rövidítések: cs.: csatorna, d.: domb, e.: erdő, gy.: gyümölcsös, k.: kaszáló, l.: legelő, lp.: láp, r.: rét, ingovány, sz.: szántó, sző.: szőlő.

határ (bodzafás erdőszél); *Bornyúkút* l. (a kút körüli legelőrészt; nevezik *Banyukútnak* is); *Bosszantó csárda* (a régi csárda feltört helye); *Böndöjösrit* k. (erős, bördős, vastagszálú nádat termett); *Búzástó* sz., e., l. (a török időkben a partján gödröket ástak, kiégették, és búzát rejtettek beléjük); *Búzástóú fojó* cs., *Büdöshalom* sz. (Hencida határában van, de konyári birtok); *Büdösköz* r., k., l., *Compóuzsdülő* sz. (régen nádas volt, sok compóhal volt benne); *Csákóúhalom* sz. (a hagyomány szerint az 1848-as harcokban itt elhullt csákokról); *Csikóú-lapos* k., *Csóúkalapos* k. (régii gazdájáról. PESTY szerint *Csóka lapossa*); *Csombokos* l., n. (van *Kiscsombokos* és *Naccsombokos*); *Csorvási lapos* n. (személynévről); *Csukáskút* (e kútban a Kálló egyik áradásakor halak ütöttek tanyát); *Demjénláp* n. (személynévről); *Dinnyelapos* k., *Diszrólapos* l., *Eklíziadomb* sz. (a ref. egyházé volt); *Epreskert* e., *Erdőúhalom* sz., gy., szó., *Erszilógatóú lapos* l. (egyszer az eső után összegyűlt vízen egy lebegő erszényt találtak); *Fárá sziget* k., l. (cigányok laktak erre, talán a *fáráó* szóból alakult); *Farkaszgödör* (verem volt itt régen); *Farkasrit* k. (a helybeliek az állatra gondolnak, PESTY szerint családnévi); *Fehértóúrit* n., *Feketerit* n. (PESTY szerint családnévből); *Fényes tó* (csak PESTYNÉL; gatzalan víztükrű tó); *Fényestóúlap* lp., *Fojázdülő* sz. (Hosszúpályi határában); *Fojáshíd*, *Füzesrit* r., *Gimeslapos* l. (a sok gémről); *Gimesrit* l., *Gödröstelek* sz. (szóbeszed szerint itt falu volt); *Görbelapos* l., *Görökhalom teteje* sz., *Gyapáros* l. r., sz., *Halastó* r., k. (PESTY említi, hogy régen víz és sok hal volt benne); *Halastóúrit* r., *Hangyás* l., sz. (a rovarról); *Hangás* sz. (van *Kis- és Natyhangás*); *Hajnalút* sz. (kút nincs); *Határlapos* l., *Határrit* r., l., *Határdomb* d., sz. (*Métá*-nak is mondják); *Hármas-határ* (Hencida—Esztár—Konyár közt); *Hegyeshalom domb* sz., k. (a hagyomány szerint a tatár időkben őrdombnak hordták össze); *Horgasrit* r., *Hosszú-lapos* k., *Hosszúrit* r., n., *Hóútkálló* k., *Ígetrit* l., *Ígetőú domb* (PESTY szerint valaha boszorkányégetés volt itt); *Jeges* sz. (régen ártér volt, sokszor befagyott); *Jukásdomb* r., k. (régen rókák tanyáztak itt); *Kálló* cs., *Kataraktafojó* l. (régen patak volt, állítólag egy Kata nevű ember ásatta. Átlátszó népetimológia.); *Kecsókóú* l. (a bagosi határban); *Kecsőkőú* l. (régen állítólag *Kecske-őr* volt a neve); *Kenderásztató* (kubikgödör); *Kenderfőú* sz., *Kender-sziget* k., *Kerekszik* r. (alakjáról és jellegéről); *Kereksziktó* (régen apadásakor összeseperték a szikst); *Kertajja* sz., *Kigyóstelek* sz. (tulajdonosáról, ki PESTY szerint *Kigyósi* nevű volt); *Kisfojó* p., *Kissárandi út* sz., *Kistelek* (egy 1747-es iratban); *Kistanyaji határ* sz., *Kocoga dülő* k., *Konyári tag* sz. (urasági földből vette a falu népe); *Korhány* d., l. (van *Kis- és Natykorhány*); *Kóúszarit* k., *Koszorúshalom* sz., *Kupakos lapos* k., *Láp* k., sz., *Línárrit* n. (PESTY szerint a Lénárt családnévből); *Libucos lapos* k. (*Libocos* is — a sok *libuc* = bibicmadárról); *Lúdastó* sz., *Messzilátó* d. (tetején kastélyépület van); *Mihájfúrit* sz., *Mineskútpart* l., *Mosóútó* (mostak és kendert áztattak bele); *Móúnilapos* r., *Nyárasrit* r., n., *Nyíririt* r., *Örekert* szö. (vagy: *Örekszőúllőúskert*); *Órház-eleje* sz., *Papfenekerit* k., *Paplapossa* k. (a pap járandósága); *Papvadülő* r. (régen halásztak is benne); *Pálrít* k. (PESTY *Pál lapossa* néven említi); *Pusztakotkodár* (a Kiskorhány csúfneve); *Rácrit* n. (gazdájáról); *Sándoros* sz. (a konyáriak a Sándorosi uradalomtól vásárolták); *Sásas lapos* k. (éles levelű, „kutya-herélő” sás nő itt); *Sásaskútlapos* k., *Sóstóúfúrdő* (fürdő volt itt, már beépült a helye); *Sóstó* (szikés tó); *Sziget* k., *Sziklapos* k., *Sziktóú tó*, *Szilás* sz., *Szileszeg* k., *Szőúkehalom* sz. (PESTY említi egy *Szőke Rét* dűlőt, mely családnévből ered); *Szőúllőskert* szö., *Talléros szántó* sz. (tallérért vásárolta gazdája, és nem engedte meg, hogy a vasút átszelje); *Tarkadülő* sz. (fehér szikfoltok tarkítják);

Tarpaji lapos sz. (a bagosi határban); *Tóúköz* sz., n. (sok kis tó volt itt); *Tolvajhalom* sz., *Tóuti őudal* k., *Túrőlapos* k. (családnévről); *Törvándomb* (valaha itt törvénykezett a derecskei tiszttartó); *Újkert* sző., *Vaskapu* (homokbánya Hosszúpályi határában); *Vaskóy* sz., *Városút* n. (a „város” birtokában volt); *Vidarít* r. (gazdájáról); *Villonyás* sz. (állítólag villámos rész); *Zsombokosút* r., k. (térdig érő *hancsokok* vannak rajta).

Megemlítem még, hogy PESTY anyagában van néhány név, amelyeket ma már nem sikerült megtalálnom. Többségük olyan birtokos nevét mutat-hatja, akik akkor éltek, de halálukkal az elnevezés is megszűnt: *Berkesi laposa*, *Budai laposa*, *Bübájos sziget*, *Csordás István laposa*, *Kender sziget*, *Vasas sziget*.

HAIDER EDIT

